Universiteit Utrecht

‘Vroeger heette ik Denise, nu heet ik Rafa.’

Een onderzoek naar identiteitsconstructie in online bekeringsverhalen van Nederlandse moslima’s

Master thesis Interculturele communicatie

Student: Danielle Bruns (4153499)

Begeleider: drs. E.N. Besamusca

Tweede lezer: dr. Anne-Danièle Gazin

Datum: 20 april 2017

Verantwoording afbeelding voorblad: Al Nisa Moslimvrouwenorganisatie (2016). *Campagne Echt Nederlands*. Geraadpleegd van: http://alnisa.nl/2015/05/16/ik-lust-ze-rauw-2/.

Voorwoord

Het schrijven van mijn master thesis bleek niet zo gemakkelijk te zijn als ik in eerste instantie dacht. Het bleek een proces van vallen en opstaan, van zoeken en vinden en van (bijna) opgeven en toch doorzetten. In mijn onderzoek is *geloof* een hoofdthema. Dit is tevens het hoofdthema van mijn hele proces. Ik heb het namelijk niet alleen gedaan. Ik had het niet kunnen doen zonder mensen die in mij geloven. Daarom wil ik graag een aantal mensen bedanken.

Allereerst wil ik Emmeline Besamusca bedanken voor de intensieve begeleiding, alsmede haar kritische blik, geduld en vele suggesties die deze scriptie naar een hoger plan hebben getild. Daarnaast wil ik mijn lieve studiegenootjes Sanne en Paulina bedanken voor de vele dagen in de bieb. Zonder de koffiepauzes, muzikale intermezzo's en de klaagmomentjes was het allemaal een stuk minder leuk geweest.

Dan wil ik mijn lieve familie bedanken. In het bijzonder mijn liefhebbende ouders, die altijd vierkant achter mij staan en die het mogelijk maken dat ik mijn dromen kan najagen. Ook wil ik mijn broer Stefan bedanken voor het meedenken en de tips die hij me heeft gegeven. Tot slot bedank ik mijn lieve vriend Gijs, voor zijn bemoedigende woorden tijdens de mindere dagen. Dankjulliewel, want zonder jullie was het niet gelukt.

Where would I be, if you didn't *believe*

Samenvatting

In de laatste jaren is de islam in de westerse wereld steeds meer een onderwerp van discussie. De islamitische leer zou niet samengaan met de normen en waarden uit het Westen (Berger, 2011). Toch zijn er per jaar enkele honderden Nederlanders die zich bekeren tot de islam (Meinema, 2015). De grootste groep hiervan is vrouw (Van Nieuwkerk, 2006). Op het internet zijn vele zogenaamde bekeringsverhalen te vinden van deze Nederlandse bekeerlingen.

Uit eerdere onderzoeken naar de identiteit van westerse bekeerlingen die zich hebben bekeerd tot islam, kwam naar voren dat bekeerlingen tussen twee culturen lijken te leven en hun oude zelf proberen te verenigen met hun nieuwe zelf (Bourque, 2006); McGinty, 2006). Bekeerlingen beschrijven hun bekering vaak als een innerlijk conflict (Wohlrab-Sahr, 2006) en doorlopen een aantal bekeringsfasen (Roald, 2006; Bourque, 2006). In een bekeringsverhaal blikt een bekeerling terug op het hele proces van bekeren. In de *online* community van Nederlandse moslims delen bekeerlingen hun verhaal over de weg naar de islam en de gevolgen die de bekering voor hen en hun omgeving hebben gehad.

Dit onderzoek heeft als doel inzicht te krijgen in de *online* identiteitsconstructie van Nederlandse bekeerlingen. De centrale vraagstelling in dit onderzoek luidde dan ook: *Hoe schrijven Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot islam over hun identiteit in hun bekeringsverhaal op internet?*

Van verschillende websites zijn 25 bekeringsverhalen geselecteerd en deze verhalen zijn allemaal aan zowel een kwalitatieve inhoudsanalyse, een perspectiefanalyse en een discourseanalyse onderworpen. Uit deze analyses bleek dat Nederlandse bekeerlingen overwegend hun islamitische identiteit tot uiting willen brengen in hun bekeringsverhaal. Er is een sterk religieus discourse aanwezig in de bekeringsverhalen en de bekeerlingen lijken vooral te schrijven vanuit een islamitisch perspectief. De identiteitscrisis die veel bekeerlingen volgens verschillende onderzoekers ervaren, komt slechts in enkele gevallen naar voren in de *online* bekeringsverhalen in dit onderzoek. De bekeerlingen willen zich vooral presenteren als ‘goede moslima’ en lijken hun oude, westerse leven juist achter zich te hebben gelaten.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 7

2 Contextkader 9

2.1 Islam in Nederland 9

2.1.1 Moslims in Nederland 9

2.1.2 Vrouwen in de islam 9

2.1.3 Islamdebat in Nederland 10

2.2 Bekeren tot islam 11

2.2.1 Motieven voor bekering tot islam 11

2.2.2 Het proces van bekeren 12

2.2.3 Bekeringsverhalen 13

2.3 Relevantie 14

3 Theoretisch kader 16

3.1 Identiteit 16

3.1.1 Meervoudige identiteit 16

3.1.2 De complexe identiteit van een Nederlandse bekeerlinge 16

3.2 Communicatie via internet 18

3.2.1 Web 2.0 18

3.2.2 Online impressiemanagement 18

3.3 Perspectief 20

3.3.2 Generaliseren, perspectiveren en contrasteren 20

3.4 Discourseanalyse 21

3.4.1 Discourse volgens Fairclough 21

3.4.2 Discursieve vormen in tekst 23

3.5 Centrale vraag 24

4 Corpus en methode 25

4.1 Corpus 25

4.1.1 Corpusverzameling 25

4.1.2 Websites 26

4.1.3 Verzamelde bekeringsverhalen 27

4.2 Methoden 29

4.2.1 Triangulatie 29

4.2.2 Kwalitatieve inhoudsanalyse 29

4.2.3 Perspectiefanalyse 30

4.2.4 Discourseanalyse 31

5 Resultaten 33

5.1 Algemene indruk van het corpus 33

5.2 Resultaten kwalitatieve inhoudsanalyse 33

5.3 Resultaten perspectiefanalyse 40

5.4 Resultaten discourseanalyse 43

6 Discussie 47

6.1 Thema's bekeringsverhalen 47

6.2 Zelfpresentatie bekeringsverhalen 48

6.3 Perspectief in bekeringsverhalen 50

7 Conclusie 52

7.1 Beantwoording hoofdvraag 52

7.2 Beperkingen 53

7.3 Suggesties vervolgonderzoek 53

1 Inleiding

Al jaren vormt de islam een onderwerp van discussie in het Nederland. Toen arbeidsmigranten zo'n 50 jaar geleden naar Nederland kwamen, maakte men in het seculiere Nederland kennis met deze onbekende religie (Maliepaard & Gijsberts, 2012).

Na de terroristische aanslagen in de Verenigde Staten op 11 september 2001 door 19 aanhangers van Al-Qaida, de *War on Terror* die daarop volgde en, meer recent, de opkomst van Islamitische Staat, komen moslims en de islam regelmatig negatief in het nieuws. Vaak wordt gezegd dat de islam en de westerse normen en waarden niet samengaan (Berger, 2011).

Ondanks de negatieve connotaties die de islam oproept bij veel westerlingen en de constante discussie omtrent deze religie in de media, zijn er toch autochtone Nederlanders die zich bekeren tot de islam. Hoewel het aantal bekeringen tot islam niet wordt geregistreerd, wordt geschat dat er ieder jaar honderden Nederlandse bekeerlingen bijkomen (Meinema, 2015). Het grootste deel van deze groep is vrouw. Deze Nederlandse vrouwen komen tijdens hun zoektocht naar hun geloof voor allerlei nieuwe uitdagingen te staan en zoeken vaak steun bij elkaar.

Op het internet bestaat er een *online community* van Nederlandse moslima's die met elkaar in contact kunnen komen en vragen kunnen stellen over islam. Op deze websites worden ook bekeringsverhalen geplaatst door Nederlandse bekeerlingen. In de bekeringsverhalen vertellen de bekeerlingen hoe zij tot hun bekering tot islam zijn gekomen en hoe zij hun leven in het westerse Nederland opnieuw hebben ingericht volgens de islamitische normen en waarden.

In de literatuur is al redelijk veel bekend geworden over westerlingen die zich bekeren tot islam. Toch blijft de *online community* van deze westerse bekeerlingen redelijk onbekend terrein voor de wetenschap en de maatschappij. Het is erg interessant om de onderzoeken hoe Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot islam hun eigen bekering beleven. Hoe wordt door deze bekeerlingen eventueel een nieuwe identiteit gevormd? Leven zij tussen twee culturen, namelijk de Nederlandse en de islamitische cultuur? Hoe vertellen zij hierover in de eigen *online community*? In dit onderzoek wordt door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse, een perspectiefanalyse en een kritische discourseanalyse geprobeerd inzicht te krijgen in 25 *online* bekeringsverhalen van Nederlandse vrouwen die

zich hebben bekeerd tot de islam.

In het volgende hoofdstuk wordt de context omtrent dit onderzoek verder duidelijk. Vervolgens wordt dit onderzoek geplaatst in een theoretisch kader. In hoofdstuk 4 wordt het corpus met bekeringsverhalen van Nederlandse bekeerlingen besproken en worden de methodes die zijn gebruikt om de verhalen te analyseren uitgelegd. Hierna volgt de beschrijving van de resultaten in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 wordt in de discussie kritisch gereflecteerd op de resultaten. Tot slot volgt de conclusie en worden er suggesties gedaan voor vervolgonderzoek.

2 Contextkader

In dit hoofdstuk wordt een bredere context geschetst rondom Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot de islam. Allereerst volgt enige algemene informatie over moslims in de Nederlandse samenleving, waarna speciaal aandacht wordt besteed aan vrouwen binnen de islam en het islamdebat in Nederland. Vervolgens wordt ingegaan op het fenomeen van bekeren. Tot slot wordt de relevantie van dit onderzoek verder duidelijk.

2.1 Islam in Nederland

In deze paragraaf wordt algemene informatie gegeven over de islam in Nederland, waarbij speciaal aandacht wordt besteed aan de vrouw binnen de islam en het islamdebat in Nederland.

2.1.1 Moslims in Nederland

Moslims maken nog maar 50 jaar deel uit van de Nederlandse samenleving (Maliepaard & Gijsberts, 2012; Berger, 2011). Destijds kwamen arbeidsmigranten naar Nederland en brachten hun eigen religie en cultuur mee.

Tegenwoordig is, volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek, 5% van de totale Nederlandse bevolking islamitisch (CBS, 2016). Dit komt ongeveer neer op 850.000 moslims in Nederland. Het grootste deel van deze groep bestaan uit allochtone Nederlanders van, onder andere, Turkse en Marokkaanse komaf. Een kleinere groep bestaat uit autochtone Nederlanders. Volgens een recente schatting van Van den Bogaert (2016) zijn er rond de 16.500 autochtone moslims in Nederland. Hoewel exacte cijfers ontbreken, gaat Meinema (2015) ervanuit dat deze groep groeit met enkele honderden tot duizend nieuwe autochtone moslims per jaar. Het grootste deel van deze groep bekeerlingen is vrouw (Van Nieuwkerk, 2006).

2.1.2 Vrouwen in de islam

Islam wordt in het Westen vaak in verband gebracht met vrouwenonderdrukking en genderongelijkheid. Dit komt voornamelijk voort uit een aantal interpretaties van passages uit de Koran, waarin vrouwen niet gelijk staan aan mannen. Een voorbeeld is de passage (Koran 2:282) waarin staat dat een getuigenis van twee vrouwen gelijk staat als een

getuigenis van één man: ''En roept twee getuigen op uit het midden van jullie mannen. En als er geen twee mannen zijn, dan één man en twee vrouwen uit hen, die jullie als getuigen aanvaarden, zodat als één van haar beiden zich vergist, de andere haar eraan kan herinneren.'' (De Koran, 2014). Een ander voorbeeld heeft betrekking op de verdeling van een erfenis tussen broers en zussen, waarbij een man meer erft dan een vrouw (Koran 4:176): 'En als er verscheidene broers en zusters zijn, dan komt de man het aandeel van twee vrouwen toe.'' (De Koran, 2014).

De indruk dat vrouwen binnen islam onderdrukt worden en niet gelijk staan aan mannen, komt tevens voort uit bepaalde islamitische gedragsregels die speciaal voor vrouwen zijn bedoeld. De meeste bekende regel in het Westen is de bedekking van haar, lichaam en schoonheid door een moslimvrouw. Dit wordt in het Westen vaak gezien als een teken van onderdanigheid en onderdrukking. Moslims zelf zien dit echter juist als bescherming van de vrouw tegen verleidingen van de man en bescheidenheid van de vrouw ten opzichte van God (Shepard, 2009). Moslimvrouwen dienen zich ook niet af te zonderen met mannen die niet tot haar familie behoren. Daarnaast is het niet toegestaan voor vrouwen om mannen aan te raken die niet tot haar familie behoren (Oueslati & Ploeger, 2004). Een westerse begroeting als handen schudden met een man is voor een islamitische vrouw dus in principe verboden. Tevens is het voor moslima's verboden om met een niet-moslim te trouwen en verliest een moslimvrouw na een scheiding na bepaalde tijd de voogdij over haar kinderen (Luyendijk, 2001). Vrouwen hebben dus een aparte positie binnen islam.

Het is echter belangrijk om te benadrukken dat binnen de islam verschillende conservatieve en progressieve stromingen gevormd zijn en dat bovengenoemde Koranpassages en gedragsregels voor vrouwen op verschillende manieren geïnterpreteerd kunnen worden (Shepard, 2009).

2.1.3 Islamdebat in Nederland

Zoals in de inleiding al beschreven, woedt er al langere tijd een scherp debat rondom de islam en moslims in het Westen. Dit debat is scherper geworden na de aanslagen op de Twin Towers in New York op 11 september 2001 en meer recent door terroristische aanslagen uit naam van Islamitische Staat in noordelijk Afrika en Europa.

Volgens Berger (2011) lopen een drietal gedachtegangen door elkaar wanneer men in het Westen kritiek uit op de islam. Ten eerste is er de angst voor de islamisering van het Westen. Moslims zouden er vanaf het ontstaan van de islam al op uit zijn om de wereld, en bij voorkeur Europa, aan hen te onderwerpen (Berger, 2011). Ten tweede zou de islam een dominante en gewelddadige religie zijn. Veel islamcritici zien terroristische aanslagen door moslimextremisten uit naam van de islam als bewijs voor deze gedachtegang. Berger (2011) wijst er echter op dat de zelfmoordaanslag een handelsmerk is van de moslimextremist, maar dat dit vanuit islam een typisch verschijnsel is van deze tijd. De derde en meest gehoorde gedachtegang die Berger bespreekt, is dat islam van nature tegen de westerse normen en waarden in zou gaan (2011). In Nederland staan normen en waarden als tolerantie en gelijke rechten tussen mannen en vrouwen hoog in het vaandel. Binnen de islam gelden andere normen en waarden.

Toch zijn er in Nederland vrouwen die zich, ondanks de aparte positie van de vrouw binnen de islam en het scherpe debat rondom de islam in het Westen, bekeren tot islam. In de volgende paragrafen komen we meer te weten over bekeringen tot islam.

2.2 Bekeren tot islam

In deze paragraaf wordt ingegaan op het fenomeen van bekeren. Allereerst volgt een subparagraaf over de motieven van westerlingen die zich bekeren tot islam. Vervolgens komt in 2.2.2 het proces van bekeren aan bod. Tot slot wordt ingegaan op (online) bekeringsverhalen en de relevantie van dit onderzoek.

2.2.1 Motieven voor bekering tot islam

De vraag waarom westerse vrouwen zich bekeren tot islam heeft menig onderzoeker beziggehouden in het verleden. Karin van Nieuwkerk, professor Islam studies aan de Radboud Universiteit Nijmegen, bespreekt in haar bundel *Women embracing Islam* (2006) verschillende onderzoeken over bekering tot islam van haarzelf en van andere onderzoekers. Eén van die onderzoekers is Stefano Allievi. Hij deed onder andere onderzoek naar de motieven van westerse vrouwen om zich te bekeren tot islam.

Allievi (2006) onderscheidt grofweg relationele motieven van rationele motieven om te bekeren tot islam. Wanneer een vrouw in contact komt met moslims, omdat zij

bijvoorbeeld in haar vriendenkring te maken krijgt met moslims of een partner krijgt die moslim is en zich vervolgens bekeert, dan spreekt Allievi (2006) van een relationeel motief. Rationele bekeringen komen niet voort uit contact met moslims, maar komen voort uit een intellectuele zoektocht van de bekeerling voorafgaand aan de bekering. Rationele bekeerlingen zullen zich meer verdiepen in islam en zijn vaak radicaler in de implementatie van islam in het dagelijks leven (Van Nieuwkerk, 2006).

Desalniettemin komt een bekering tot islam altijd met sociale en culturele veranderingen in het leven van een bekeerling. De islamitische leer kent namelijk veel praktische elementen, zoals bidden, vasten en kledingvoorschriften, die in het dagelijkse leven zeer zichtbaar zijn (Van Nieuwkerk, 2006).

2.2.2 Het proces van bekeren

Bekering is een lastig te definiëren begrip (Van Nieuwkerk, 2006). Iedere bekering is namelijk persoonlijk en afhankelijk van context. Daarnaast kent een bekering altijd twee gezichten: vanuit het perspectief van de ontvangende groep en vanuit het perspectief vanuit de groep van vertrek (Jansen, 2004; Van Nieuwkerk, 2006). De ontvangende groep zal de bekeerling met open armen ontvangen, maar de groep waaruit de bekeerling vertrekt, kan het hier erg moeilijk mee hebben. In het geval van Nederlandse vrouwen die zich tot de islam bekeren, lijken de ontvangende groep en de oorspronkelijke groep ver uit elkaar te liggen.

Wohlrab-Sahr (2006) omschrijft het effect dat een bekering heeft op een westerse vrouw die zich bekeert tot de islam vooral als een innerlijk conflict. De vrouwen proberen componenten van het leven voor de bekering en het leven na de bekering te verenigen. Dit gaat niet altijd zonder slag of stoot (Wohlrab-Sahr, 2006; McGinty, 2006).

Hoewel een bekering vanuit meerdere perspectieven bekeken kan worden, zijn er vaak toch een aantal bekeringsfasen te ontdekken (Roald, 2006; Bourque, 2006). De eerste fase die veel bekeerlingen doormaken is de uitprobeerfase. Dit is de fase voor de daadwerkelijke bekering, waarin bekeerlingen bepaalde elementen van de nieuwe religie integreren in hun dagelijkse leven. Dit kan het lezen van de Koran zijn of het niet meer eten van varkensvlees. Na de uitprobeerfase komt de daadwerkelijke bekering: het draaipunt van de ene groep in de andere groep (Bourque, 2006). Wanneer een bekeerling bekeerd is, volgen er nog 3 andere fases. De eerste hiervan heet volgens Roald (2006) ‘verliefdheid’, de tweede ‘teleurstelling’ en de derde ‘rijpheid’. In eerste instantie zijn nieuwe moslima’s

verliefd op de nieuwe religie en de nieuwe culturele groep waartoe zij nu behoren. Hierna voelen de meeste bekeerlingen zich teleurgesteld en verward door de nieuwe religie. Ze merken dat het moeilijk is alle elementen vanuit de nieuwe religie te integreren in het dagelijkse leven of voelen zich nog niet helemaal thuis in de nieuwe groep, als ook niet meer in de oude groep. In de laatste fase, rijpheid, merkt de bekeerling volgens Roald (2006) dat moslims ook maar mensen zijn en dat niet alles geweldig blijkt te zijn aan de nieuwe culturele groep.

Het vertellen van het bekeringsverhaal voor de bekeerling zelf, maakt volgens Stromberg (1993) ook deel uit van het hele bekeringsproces. Het delen van bekeringsverhalen is door de komst van het internet sterk toegenomen.

2.2.3 Bekeringsverhalen

Het schrijven van bekeringsverhalen gebeurt al langere tijd. Het delen van bekeringsverhalen met gelijkgestemden is echter met de komst van het internet een nieuwer fenomeen.

Op Nederlandse websites en fora delen moslims en moslima's ervaringen met elkaar en praten over hun geloof. Een veel geziene ervaring die Nederlandse moslims en moslima's met elkaar delen is het bekeringsverhaal.

In bekeringsverhalen wordt verteld hoe de Nederlandse bekeerling de bekering tot de islam heeft ervaren. Het delen van zo'n bekeringsverhaal door bekeerlingen gebeurt altijd na de daadwerkelijke fase van bekering (Van Nieuwkerk, 2006). Volgens Van Nieuwkerk (2006) worden deze verhalen altijd geschreven in het licht van de nieuwe religie. Gebeurtenissen uit het verleden worden benaderd vanuit normen en waarden uit de nieuwe culturele groep (Van Nieuwkerk, 2006). Hoe de bekeerling zich daadwerkelijk voelde voor de bekering, wordt in weinig gevallen duidelijk (Van Nieuwkerk, 2006)

De meeste bekeringsverhalen hebben een autobiografisch narratief. Hierin vertellen de bekeerlingen waarom zij islam als religie hebben gekozen. Daarnaast heeft een bekeringsverhaal vaak een gender discourse met daarin de reden om als vrouw voor islam gekozen is. Een bekeringsverhaal bezit ook vaak een etnisch of nationaal discourse, waarin de bekeerling vertelt waarom zij in Nederland of als westerling hebben gekozen voor islam (Van Nieuwkerk, 2006).

Van Nieuwkerk (2006) heeft in haar onderzoek naar *online* bekeringsverhalen van westerse vrouwen een dominante route gevonden die veel bekeerlingen omschrijven in hun

bekeringsverhaal. Vaak gaat het om een al religieus persoon die in contact komt met een moslim en probeert te begrijpen waarom een moslim iets anders gelooft dan zij, waardoor ze zich gaan inlezen in islam. Door het lezen over islam komen er bij de bekeerlinge allerlei religieuze vragen naar boven en worden de antwoorden op die vragen op een overtuigende en rationele manier gevonden in het islamitische geloof (Van Nieuwkerk, 2006).

Online bekeringsverhalen lijken volgens Van Nieuwkerk (2006) erg veel op elkaar, terwijl er toch een grote variëteit bestaat onder westerse bekeerlingen. Dit is een opvallende constatering, omdat de bekeerlingen in een autobiografisch bekeringsverhaal op het internet vrijuit kunnen spreken over voor hen belangrijke thema's rondom de bekering. Dit in tegenstelling tot semigestructureerde interviews waarin bekeerlingen vooraf opgestelde vragen beantwoorden (Van Nieuwkerk, 2006). Volgens Hofmann (1997) komt dit doordat de bekeerlingen online tot een zogenaamde 'Erzählgemeinschaft' behoren. De bekeringsverhalen moeten niet alleen worden bekeken op individueel niveau, maar ook op groepsniveau. De bekeringsverhalen hebben dan wel een autobiografisch narratief, maar worden vormgegeven na het lezen van bekeringsverhalen van anderen (Van Nieuwkerk, 2006). Op die manier worden elementen uit het ene bekeringsverhaal overgenomen in het andere bekeringsverhaal. In dit onderzoek is er dan ook voor gekozen om de bekeringsverhalen te benaderen als één corpus en niet om ieder bekeringsverhaal apart te benaderen. Om inzicht te krijgen in de inhoud van de gekozen bekeringsverhalen in dit onderzoek, luidt de eerste deelvraag:

1. Welke thema's komen voor in de *online* bekeringsverhalen van Nederlandse bekeerlingen ?

2.3 Relevantie

Verschillende onderzoekers hebben al aandacht besteed aan bekeringsverhalen van westerlingen die zich hebben bekeerd tot de islam (Stromberg, 1993; Van Nieuwkerk, 2006; Beckford, 1978; Whitehead, 1987). Toch is het gezien het feit dat het aantal bekeringsverhalen op het internet sterk toeneemt (Van Nieuwkerk, 2006) en de verscherping van het islamdebat in Nederland, interessant om opnieuw te kijken naar dit

genre. Veel van de onderzoeken naar bekeringsverhalen zijn vanuit een sociologische of antropologische benadering uitgevoerd. Minder aandacht is er vanuit een sociolinguïstische benadering.

Dit onderzoek is een vervolgonderzoek op de masterthesis van Daphne van den Bogaert, die in 2016 interviews heeft afgenomen bij Nederlandse vrouwen die zich bekeerd hadden tot de islam (Van den Bogaert, 2016). Zij besteedde hierin vooral aandacht aan de manier waarop deze vrouwen de nieuwe islamitische normen en waarden verenigden met hun Nederlandse normen en waarden. Het is interessant om te weten hoe bekeerlingen over hun bekering vertellen zonder tussenkomst van een interviewer die sturende vragen kan stellen.

Dit onderzoek heeft het doel om inzicht te krijgen in de manier waarop Nederlandse vrouwen leven tussen de Nederlandse en islamitische cultuur en hoe zij hun identiteit (her)construeren in hun autobiografische bekeringsverhalen.

3 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden relevante begrippen die centraal staan in dit onderzoek verder toegelicht. Om dit onderzoek theoretisch in te bedden, is het nodig om meer te weten over identiteit en (online) identiteitsvorming, alsmede over perspectief en de discourseanalytische benadering die voor dit onderzoek gekozen is. In dit hoofdstuk worden tevens de onderzoeksvragen gepresenteerd die in dit onderzoek centraal zullen staan.

3.1 Identiteit

In deze paragraaf staat het begrip identiteit centraal. Aan de hand van enkele theorieën wordt ten eerste de meervoudige identiteit besproken. Daarna wordt er ingegaan op de complexe identiteit van een Nederlandse bekeerlinge.

3.1.1 Meervoudige identiteit

De identiteit van een individu is niet statig (Goffman,1959; Holliday et al., 2010). Een identiteit van een individu moet eerder begrepen worden als een dynamisch en contextafhankelijk verschijnsel (Goffman, 1978; Holliday et al., 2010). Ieder mens behoort tot meerdere culturele en sociale groepen. Holliday, Hyde & Kullman (2010) hebben het in hun onderzoek over meervoudige identiteit: een identiteit die uit meerdere lagen bestaat.

Identiteit moet niet als een set onveranderlijke eigenschappen gezien worden, maar meer als een dynamische manier van doen (Goffman, 1978). Goffman (1978) legt dit verder uit met het begrip *performance*. Dit zijn de handelingen die een persoon uitvoert om zich op een bepaalde manier te kunnen verhouden tegenover de omgeving. Identiteit is dus contextafhankelijk en nauw verbonden met gedragingen. Een individu kan in verschillende omgevingen een andere laag van zijn of haar identiteit tot uiting brengen.

3.1.2 De complexe identiteit van een Nederlandse bekeerlinge

Identiteit is dus geen vaststaand begrip. Ieder individu is namelijk lid van meerdere culturele en sociale groepen. Zo is iedereen lid van een nationale groep, gendergroep en/of religieuze groep.

Wanneer een Nederlandse vrouw zich bekeert tot de islam, verandert haar identiteit omdat ze lid wordt van een nieuwe religieuze groep. Daarmee veranderen haar denkbeelden

over zichzelf, over anderen en ook haar gedrag. Naast de identificatie met de nationale cultuur zal ze zich nu ook identificeren met de karakteristieken van de islamitische cultuur.

De manieren waarop bekeerlingen hun identiteit vormgeven na de bekering blijken volgens McGinty (2006) verschillend. Sommige bekeerlingen nemen vooral de identiteit aan van moslima, en anderen blijven zich vooral identificeren met de nationale cultuur van het westerse land waarin zij leven (McGinty, 2006). Weer anderen proberen de nationale identiteit en de moslimidentiteit met elkaar de verbinden en sommigen worstelen langer met zichzelf en voelen zich eigenlijk in geen enkele groep 100% thuis (McGinty, 2006). Zij leven letterlijk tussen twee culturen (Bourque, 2006).

Een belangrijke manier om identiteit te uiten, is zelfpresentatie (Goffman, 1978). Goffman (1978) stelt dat ieder individu probeert om zichzelf zo acceptabel mogelijk te presenteren aan anderen. Schaamte speelt een grote rol wanneer het gaat om zelfpresentatie. We willen voorkomen dat we ons moeten schamen voor onszelf, en daarom proberen we ons op een zo acceptabele manier te presenteren in een sociale groep (Goffman, 1978).

Omdat bekeringsverhalen autobiografisch zijn, is zelfpresentatie een belangrijk aspect in deze verhalen. Een bekeringsverhaal kan een bekeerling helpen de nieuwe, gevormde identiteit vorm te geven. Hoe Nederlandse vrouwen reflecteren op hun eigen geschiedenis in het licht van de bekering, wat zij kiezen om te delen of juist niet te delen, geeft inzicht in de nieuwe identiteitsconstructie van de bekeerlinge (Fivush & Buckner, 2003).

3.2 Communicatie via internet

In de volgende paragraaf wordt ingegaan op communicatie via internet. Het begrip Web 2.0 wordt uitgelegd. Vervolgens wordt aandacht besteed aan *online* impressiemanagement en zelfpresentatie op internet.

3.2.1 Web 2.0

Het internet speelt al langere tijd een rol in onze westerse samenleving, maar in de laatste decennia zijn er ontwikkelingen geweest die het voor gebruikers mogelijk maken om zelf content de genereren (O'Reilly, 2007). Op dit zogenaamde Web 2.0 kunnen gebruikers ervaringen en meningen met elkaar delen. Naast een online encyclopedie fungeert het internet nu ook als platform voor *online communities*. Binnen een *online community* kunnen leden goederen kopen en verkopen, interesses, fantasieën, verhalen en ervaringen met elkaar delen (Armstrong & Hagel, 2000).

Zo zijn er ook *online communities* waar Nederlandse moslims en moslima's samenkomen om over hun geloof te praten. Het gaat hier vaak om asynchrone vormen van *online* communicatie, waarbij berichten op andere tijdstippen worden verzonden dan dat ze worden ontvangen door de lezers (Alberts et al., 2012).

3.2.2 Online impressiemanagement

In het boek van Alberts, Nakayama en Martin (2015) over communicatie in de huidige samenleving gaat het op het Web 2.0 grotendeels om gezien worden door anderen. We zijn continue bezig onszelf zo voordelig mogelijk te presenteren. We maken beslissingen over de informatie die we delen of juist niet willen delen. In de informatie die we over onszelf delen lijken een drietal elementen steeds terug te komen (Alberts et al., 2012):

- Standaard informatie, zoals een naam, gender en een profielfoto
- Gevoelige informatie met betrekking tot iemands locatie, geboortedatum, werkgever of persoonlijke relaties
- Potentieel stigmatiserende informatie, zoals informatie over religieuze of politieke standpunten, seksuele oriëntatie

In tegenstelling tot *face-to-face* communicatie hebben mensen op het internet meer de mogelijkheid om zichzelf zo aantrekkelijk mogelijk weer te geven in de sociale groep. We

kiezen zelf wat we delen met anderen en kunnen opgaan in de anonimiteit van het internet (Alberts et al., 2012).

Bekeringsverhalen hebben over het algemeen een autobiografisch narratief. Dit wil zeggen dat iemand schrijft over zijn of haar eigen leven of levensloop (Smith & Watson, 2010). Een autobiografisch narratief kent zodoende vaak veel verwijzingen naar de eigen persoonlijkheid of identiteit van de schrijver (Smith & Watson, 2010). In autobiografische bekeringsverhalen van Nederlandse vrouwen speelt impressiemanagement daarom een grote rol. De schrijfsters kiezen ervoor om gevoelige en potentieel stigmatiserende informatie over zichzelf te delen met een groep mensen die zij in alle waarschijnlijkheid niet persoonlijk kennen. Op het internet gaan ze op in anonimiteit, die hen in staat stelt om de ''echte zelf'' te laten zien (Miller & Slater, 2000). Een Nederlandse bekeerlinge kan in haar bekeringsverhaal zijn wie ze werkelijk denkt te zijn. Miller en Slater (2000) noemen dit ook wel de *expansive realization*. Daarnaast maakt het internet het mogelijk om een nieuwe identiteit te creëren. Een bekeerlinge zou in haar *online* bekeringsverhaal een ideale versie van zichzelf kunnen creëren. Dit wordt door Miller en Slater (2000) ook wel *expansive potential* genoemd.

Uit bovenstaande theorie over identiteit en zelfpresentatie is de volgende deelvraag opgesteld:

2. Hoe presenteren Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot islam zichzelf in hun *online* bekeringsverhaal?

3.3 Perspectief

In deze paragraaf wordt het begrip perspectief uitgelegd en wordt ingegaan op de manier hoe perspectief uit een tekst zichtbaar is.

3.3.1 Perspectief in het discourse

Het oorspronkelijk idee over perspectief uit de zestiende eeuw houdt in dat een object in een driedimensionaal veld bekeken kan worden vanuit verschillende hoeken en impliceert dat een mens in iedere situatie kijkt vanuit een bepaald perspectief (Ten Thije, 2006).

Perspectief kan volgens Graumann (1992) worden omschreven als een cognitief concept dat een relatie toont tussen de positie van de observeerder, het bekeken aspect en de context waarin het aspect te begrijpen is voor de observeerder. Deze abstracte definitie van perspectief is ook van toepassing op gesproken of geschreven taal (Ten Thije, 2006). De spreker of schrijver denkt immers vanuit een bepaalde invalshoek of zienswijze. Het ingenomen perspectief van de schrijver binnen een discourse bepaalt de interpretatie van de schrijver. Tevens bepaalt het perspectief de weergave van de 'zelf' en ook de herinnering van bepaalde gebeurtenissen in het verleden (Graumann, 1992).

3.3.2 Generaliseren, perspectiveren en contrasteren

Omdat perspectief een cognitief concept is, is het lastig om te analyseren. Men kan immers niet in het hoofd van iemand anders kijken. Toch wordt door het gebruik van taal vaak het perspectief van een persoon duidelijk in een tekst (Ten Thije, 2006).

Het kunnen duiden en overnemen van het perspectief van de ander blijkt volgens Graumann (1992) een voorwaarde voor het ontwikkelen van identiteit. Het 'perspectiveren' van culturele standaarden in een discourse gebeurt volgens Ten Thije (2006) in drie stappen:

1. De eigen culturele kennis wordt gegeneraliseerd
2. Het perspectiveren van de culturele kennis ten opzichte van de culturele 'ander'
3. Contrasteren van het eigen perspectief ten opzichte van het perspectief van de 'ander'

Door te perspectiveren laat de schrijver zien dat hij rekening houdt met het perspectief van 'de ander'.

In het geval van Nederlandse bekeerlingen tot de islam is er vaak een overgang te zien van de ene naar de andere culturele groep. Het perspectief van de Nederlandse bekeerlinge kan veranderen. In paragraaf 2.2.3 werd besproken dat westerse bekeerlingen hun bekeringsverhalen vaak schrijven in het licht van de nieuwe religie. Gebeurtenissen uit het verleden worden zo in een nieuw daglicht geplaatst. Om te bekijken welk perspectief Nederlandse vrouwen in hun bekeringsverhaal innemen, is de volgende deelvraag opgesteld:

3. Vanuit welk perspectief schrijven Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot islam in hun *online* bekeringsverhaal?

3.4 Discourseanalyse

In deze paragraaf volgt informatie over de discourseanalytische benadering die onder andere is gekozen voor dit onderzoek.

3.4.1 Discourse volgens Fairclough

In dit onderzoek wordt getracht om de achterliggende betekenissen van bekeringsverhalen, ook wel een discourse, te begrijpen. Hiervoor is het nodig om de term discourse verder toe te lichten. Wanneer men spreekt over een discourse dan heeft men het, volgens Fairclough (2013), niet over een object, maar over categorieën van betekenissen die mensen vormen in teksten en beelden. Het beschrijft de sociale en communicatieve relaties tussen mensen en kennis. De vraag 'wat is discourse' is dan ook niet te beantwoorden, omdat discourse eerder relaties tot objecten beschrijft dan objecten zelf (Fairclough, 2013).

Discourse komt tot uiting in taal door middel van gesprekken tussen mensen of geschreven teksten. Een tekst staat immers nooit op zichzelf. Er zitten bepaalde betekenissen en ideologieën achter (Van Dijk, 1991). Om een beeld te krijgen van een achterliggend discourse van een tekst, biedt Fairclough (1992) een kritisch discourseanalytisch (KDA) instrument dat bestaat uit drie dimensies om discourse te kunnen begrijpen en analyseren. De drie dimensies zijn weergegeven in figuur 1.

Figuur 1: Het driedimensionale model voor kritisch discourseanalytisch onderzoek van Fairclough (1992)

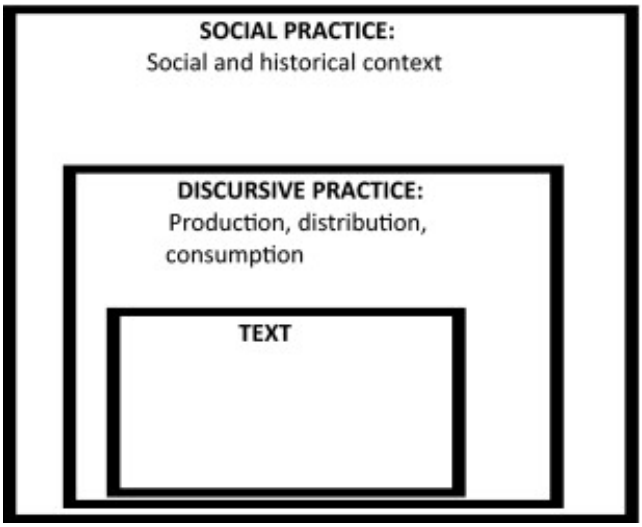

De eerste dimensie beschrijft de tekst zelf. In deze dimensie wordt gekeken naar lexicale elementen, zoals woordkeuze en grammaticale constructies, maar ook naar argumentatiestructuur. Een tekst is namelijk nooit willekeurig en de schrijver van een tekst maakt altijd keuzes (Richardson, 2007). Een tekst of woord is zodoende nooit neutraal.

De tweede dimensie in bovenstaande figuur beschrijft de *intertekstualiteit*. Anders verwoord, gaat men in deze dimensie op zoek naar eventuele relaties van de tekst met andere teksten. In de discursieve dimensie gaat men ervanuit dat een schrijver van een tekst voortbouwt op al bestaande discoursen. Er wordt dus gekeken naar het kader waarbinnen de tekst geproduceerd, gedistribueerd en geconsumeerd wordt.

Binnen de derde dimensie wordt de tekst geplaatst in het kader van de sociale en historische context. Er wordt gekeken naar de manier waarop ideologieën in teksten tot stand komen, geïnterpreteerd worden en gereproduceerd worden.

In dit onderzoek worden bekeringsverhalen van Nederlandse moslima's geanalyseerd en wordt getracht bovenstaand driedimensionaal model als theoretische achtergrond te gebruiken om de teksten beter te begrijpen. Omdat in dit onderzoek teksten worden gebruikt als corpus, richt ik mij in dit onderzoek voornamelijk op de eerste dimensie.

3.4.2 Discursieve vormen in tekst

In haar onderzoeken naar identiteitsconstructie in autobiografische interviews met *bilinguals* heeft Michèle Koven, professor aan de University of Illinois, een discourseanalytische *tool* ontwikkeld (Koven, 1998; 2001; 2002; 2004). De ideeën van Koven zijn gebaseerd op, onder andere, het concept van *voicing* van Bakhtin (1981) en de kritische discourseanalyse van Fairclough (1992). Koven ontwikkelde een aantal discursieve vormen die het mogelijk maken om de verbalisatie van de 'zelf' bloot te leggen in autobiografische interviews. De discursieve vormen van Koven zijn op meerdere punten te verbinden met het driedimensionale model van Fairclough (1992). Binnen de discursieve vormen gaat men namelijk op zoek naar tekstuele elementen die iets kunnen zeggen over de discursieve laag om de tekst heen. Tevens analyseert Koven in haar onderzoeken autobiografische narratieven, die ook in dit onderzoek centraal zullen staan waardoor het interessant kan zijn haar *tool* ook toe te passen in dit onderzoek.

Volgens Koven (2012) vervult de schrijver of spreker van een autobiografisch narratief altijd zowel de rol van verteller als karakter in zijn eigen verhaal. Deze twee *speaker roles* kunnen geheel gescheiden zijn in het verhaal, doordat de schrijver slechts gebeurtenissen met zichzelf als hoofdpersoon beschrijft. Het kan echter ook zijn dat de schrijver als *interlocutor* commentaar levert op een gebeurtenis in het verleden vanuit zijn positie in het heden. Koven (2012) stelt dat dit meestal gepaard gaat met het gebruik van werkwoorden in de tegenwoordige tijd wanneer gesproken wordt *over* een gebeurtenis uit het verleden. Daarnaast noemt Koven (2012) lachen als een markering van de rol als *interlocutor*, evenals het gebruik van woorden of zinsdelen in een andere taal (*code switching*) dan het narratief (Koven, 2012). De centrale vraag die men zich moet stellen tijdens het analyseren van de *speaker roles* is: wie praat/schrijft er?

Naast het innemen van de zogenaamde *speaker roles* zegt de manier van verwijzen naar andere personen en/of entiteiten ook iets voor de 'zelf' van de spreker of schrijver. Koven noemt dit *denotational characterizations*. De manier van verwijzen naar andere personen geeft inzicht in het perspectief van de spreker of schrijver.

Een andere discursieve vorm is *quotation*. De manier van citeren van andere teksten en/of autoriteiten geeft inzicht in de *intertekstualiteit* van een tekst en past zodoende goed binnen de tweede dimensie van het driedimensionale model van Fairclough (1992).

Koven onderscheidt nog twee andere discursieve vormen namelijk: *metapragmatic descriptors* en *epistemic modalization.* Omdat deze vormen vooral terug te vinden zijn in gesproken tekst en minder zichtbaar lijken te zijn in geschreven teksten, is ervoor gekozen om deze discursieve vormen niet mee te nemen tijdens het analyseren van de 25 bekeringsverhalen in dit onderzoek. In tabel 1 is een overzicht te vinden van de discursieve vormen van Michèle Koven.

Tabel 1: Discursieve vormen van zelfverbalisatie zoals gepresenteerd door Koven (1998; 2001; 2002; 2004) met korte uitleg

Discursieve vormen	**Uitleg**
Speaker roles	De manieren waarop de spreker of schrijver zichzelf positioneert als verteller en/of karakter
Denotational characterizations	De manieren waarop de spreker of schrijver naar andere personen en/of entiteiten verwijst
Quotation	De manieren van verwijzen naar andere teksten en/of autoriteiten
Metapragmatic descriptors	De manieren waarop de spreker of schrijver de verbale acties van iemand anders verwoord
Epistemic modalization	De manieren waarop de spreker of schrijver status geeft aan gebeurtenissen. Vaak gerealiseerd door het gebruik van verleden en tegenwoordige tijd.

3.5 Centrale vraag

Naar aanleiding van de besproken theorie en de opgestelde deelvragen, luidt de hoofdvraag in dit onderzoek:

Hoe schrijven Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot islam over hun identiteit in hun bekeringsverhaal op internet?

4 Corpus en methode

In dit hoofdstuk wordt besproken hoe het corpus verzameld wordt en op welke manieren het corpus zal worden geanalyseerd.

4.1 Corpus

In deze paragraaf wordt uitgelegd op welke manier het corpus voor dit onderzoek tot stand komt. Eerst wordt uitgelegd op welke manier de bekeringsverhalen worden geselecteerd en vervolgens worden de websites waarop de bekeringsverhalen gevonden zijn verder toegelicht. Tot slot worden de details van de gekozen bekeringsverhalen uiteengezet.

4.1.1 Corpusverzameling

Voor dit onderzoek worden bekeringsverhalen van Nederlandse vrouwen verzameld, die zich hebben bekeerd tot de islam. De bekeringsverhalen worden systematisch geselecteerd. Om de bekeringsverhalen van het internet te verzamelen, worden de volgende zoektermen in Google gebruikt: *bekeringsverhaal/bekeringsverhalen*, *bekeringsverhaal islam/bekeringsverhalen islam, bekering islam* en *bekeren tot islam.*

Op die manier komen een aantal sites met bekeringsverhalen bovenaan te staan. De gebruikte websites en de organisaties die achter de websites zitten zijn weergegeven in tabel 2.

Tabel 2: De gebruikte websites en organisaties die achter de websites schuilgaan

Website	***Organisatie***
www.al-ummah.nl	Al Ummah moskee Amsterdam
www.waaromislam.nl	Stichting Moslimperspectief
www.stichtingbekeerling.nl	Stichting Bekeerling
www.ontdekislam.nl	Stichting Ontdek Islam
www.risala.nl	Websitebeheerder
www.wijblijvenhier.nl	Stichting Wij Blijven Hier!
www.uwkeuze.net	Websitebeheerder
www.arrayaan.nl	Stichting Ar Rayaan

4.1.2 Websites

De websites (tabel 2) die zijn gebruikt in dit onderzoek hebben allemaal een doel en visie. Het is belangrijk om de websites verder toe te lichten, omdat de websites als platform invloed kunnen hebben op de schrijfster van een bekeringsverhaal. De websites kunnen beschouwd worden als de discursieve praktijk zoals beschreven in het driedimensionale model van Fairclough (1992).

De overeenkomsten tussen de websites zijn groot. Achter al deze websites zitten verschillende Nederlandse stichtingen, organisaties of beheerders die als doel hebben Nederlandse moslims en niet-moslims te informeren over islam of bekeren tot islam. Zo wordt op het forum van Stichting Ontdek Islam gezegd: ''Dit forum is bedoeld voor het delen van kennis en ervaringen en eventueel adviseren aan elkaar.'' Ook www.risala.nl heeft als doel om niet-moslims en moslims houvast te bieden in 'hun zoektocht naar de Waarheid'. Stichting Wij Blijven Hier stelt op hun website dat: ''de website is gemaakt door moslims, maar niet alleen voor moslims.'' Zij richten zich ook op het informeren van niet-moslims. www.UwKeuze.net heeft een zelfde soort doel. Zij willen informatie over islam in het Nederlands aanbieden voor iedereen die dat wil lezen. Zij propageren naar eigen zeggen de islam en waar de religie werkelijk voor staat. Op de website van Stichting Ar Rayaan klinkt de boodschap: ''Ar Rayaan is er voor mensen die zich willen verdiepen in deze religie. Wij willen slechts kennis over de islam toegankelijker maken.'' (Stichting Ar Rayaan, z.d.)

Een aantal websites richt zich specifiek op Nederlandse bekeerlingen. De website van de Al-Ummah moskee in Amsterdam is er bijvoorbeeld op gericht om 'bekeerlingen beter te kunnen begeleiden voor en na hun bekering', omdat de organisatie zag dat bekeerlingen na hun bekering toch weer terugvielen in hun oude levensstijl. Ook Stichting Bekeerling en de website www.WaaromIslam.nl richten zich specifiek op 'nieuwe moslims'. Geïnteresseerden en pas bekeerden kunnen contact zoeken met de organisatie en kunnen op de websites informatie vinden over islam en ook over gelijkgestemden in de vorm van bekeringsverhalen.

Op de websites www.risala.nl en www.uwkeuze.net werd niet duidelijk wie er precies achter de website zat. Om het corpus toch een zekere omvang te kunnen geven, zijn de bekeringsverhalen die op deze websites te vinden zijn toch geselecteerd.

4.1.3 Verzamelde bekeringsverhalen

Dit onderzoek heeft alleen betrekking op Nederlandse vrouwen die zich bekeerd hebben tot de islam. Om er zeker van te zijn dat alleen de bekeringsverhalen van Nederlandse vrouwen worden geselecteerd, is ervoor gekozen alleen bekeringsverhalen te kiezen waar expliciet duidelijk wordt dat het om een vrouw gaat door middel van zelfverwijzing (ik ben een meisje/vrouw/dochter), door een vrouwelijke naam/schuilnaam of wanneer in het verhaal wordt verwezen naar een relatie/huwelijk met een man. Dit laatste criterium is meegenomen, omdat het met het oog op de islamitische geloofsovertuiging niet aannemelijk is dat homoseksualiteit openlijk wordt besproken in de autobiografische bekeringsverhalen van Nederlandse moslims. Wanneer het onduidelijk is of de schrijver een man of een vrouw was, wordt het bekeringsverhaal niet geselecteerd voor het onderzoek.

Het blijkt in de praktijk lastig om te zien of een schrijfster van Nederlandse komaf was. Uiteindelijk is er voor gekozen om bekeringsverhalen te selecteren waarin Nederlandse namen of geboorteplaatsen worden genoemd.

In eerste instantie was het de bedoeling om alleen de bekeringsverhalen van jonge Nederlandse vrouwen mee te nemen in dit onderzoek, maar omdat uit de meeste bekeringsverhalen onvoldoende blijkt hoe oud de desbetreffende vrouw is, is dit geen criterium voor de selectie.

Uiteindelijk zijn er 25 bekeringsverhalen van Nederlandse vrouwen geselecteerd op de bovengenoemde websites. In tabel 3 zijn de details te vinden van de bekeringsverhalen. De bekeringsverhalen worden weergegeven op de volgorde waarop ze zijn geselecteerd. Dus bekeringsverhaal 1 is als eerste geselecteerd en bekeringsverhaal 25 als laatste.

Tabel 3: Details online bekeringsverhalen Nederlandse moslima's

Bekeringsverhaal nummer	Naam (of schermnaam) bekeerling	Website	Datum publicatie	Aantal woorden
1	(Sofia)	www.ontdekislam.nl	02-01-2013	731
2	(Embe)	www.ontdekislam.nl	26-10-2016	171
3	(Zonnetje)	www.ontdekislam.nl	10-06-2016	550
4	(Sidhariel)	www.ontdekislam.nl	28-02-2016	476
5	(Margesja)	www.ontdekislam.nl	05-08-2014	597
6	(JuliaMae)	www.ontdekislam.nl	09-06-2014	661
7	Samiaya	www.ontdekislam.nl	13-03-2014	928
8	Aida	www.ontdekislam.nl	25-03-2013	545
9	Elisabeth	www.ontdekislam.nl	16-11-2012	792
10	Anoniem	www.al-ummah.nl	Onbekend	2025
11	Anoniem	www.al-ummah.nl	Onbekend	1199
12	Anoniem	www.al-ummah.nl	Onbekend	1769
13	Nasira	www.al-ummah.nl	Onbekend	1406
14	Francis	www.stichtingbekeerling.nl	29-01-2017	1153
15	Rafa/Denise	www.stichtingbekeerling.nl	06-10-2016	593
16	Anoniem	www.stichtingbekeerling.nl	19-01-2017	877
17	Eva	www.wijblijvenhier.nl	14-02-2014	583
18	Frederica	www.wijblijvenhier.nl	10-09-2014	496
19	Anoniem	www.arrayaan.nl	Onbekend	899
20	Noor	www.uwkeuze.net	Onbekend	1872
21	Jamila	www.uwkeuze.net	Onbekend	3213
22	Aicha	www.uwkeuze.net	Onbekend	1143
23	Amina	www.uwkeuze.net	Onbekend	1181
24	Rabia	www.uwkeuze.net	Onbekend	1336
25	Sabine	www.ontdekislam.nl	29-11-2012	326

4.2 Methoden

In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de methoden die worden gebruikt in dit onderzoek. Eerst volgt er een subparagraaf over methodisch trianguleren, waarna in wordt gegaan op de kwalitatieve inhoudsanalyse, perspectiefanalyse en discourseanalyse.

4.2.1 Triangulatie

In dit onderzoek is sprake van methodische triangulatie. Er wordt zowel een kwalitatieve inhoudsanalyse, een perspectiefanalyse en een discourseanalyse uitgevoerd. Triangulatie vergroot de externe validiteit van dit onderzoek, omdat de generaliseerbaarheid van de resultaten wordt vergroot (Dörnyei, 2007). Door vanuit meerdere methodes naar hetzelfde corpus te kijken en de resultaten met elkaar te verbinden, is er meer over het corpus te zeggen dan wanneer er slechts één methode zou worden toegepast.

4.2.2 Kwalitatieve inhoudsanalyse

Om de onderzoeksvragen uit dit onderzoek te kunnen beantwoorden, worden er een aantal analyses losgelaten op de verzamelde bekeringsverhalen.

Allereerst worden alle verhalen geanalyseerd op de inhoud. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de kwalitatieve inhoudsanalyse zoals beschreven door Dörnyei (2007). Het doel van een inhoudsanalyse is om een tekst te categoriseren en aan de hand van deze categorieën een analyse uit te voeren (Dörnyei, 2007). De methode is oorspronkelijk gezien een kwantitatieve methode, waarin woorden, zinnen en/of zinsdelen worden geteld en ingedeeld in vooraf opgestelde categorieën. Wanneer we spreken van een inhoudsanalyse in een kwalitatief onderzoek zoals deze, wordt het tellen minder belangrijk en worden er op voorhand ook geen categorieën opgesteld, maar worden de teksten eerst geïnterpreteerd alvorens er categorieën worden gemaakt.

Dörnyei (2007) spreekt van vier stadiums binnen het uitvoeren van een inhoudsanalyse. De eerste is transcriberen van geluid naar tekst. Dit is in dit onderzoek niet van toepassing, aangezien het corpus al bestaat uit tekst. Het tweede stadium is *pre-codig* en *coding*. Ik zal in de eerste plaats zinnen en/of passages markeren in de bekeringsverhalen en hier een beschrijvend label aan hangen. Zinnen met hetzelfde label vormen samen een categorie. Daarna volgt de tweede stap van het coderen: het *coding*. Tijdens deze stap worden de categorieën nogmaals gecontroleerd en kunnen eventuele foute categorisaties

gecorrigeerd worden (Dörnyei, 2007). Vervolgens kunnen de verhalen worden geïnterpreteerd. Dörnyei noemt dit ook wel '*growing ideas*' (p. 254).

Door een inhoudsanalyse los te laten op het corpus, krijg ik meer inzicht in de thema's die worden besproken in de bekeringsverhalen. De gemaakte categorieën bieden houvast voor verdere analyses en interpretaties.

4.2.3 Perspectiefanalyse

Nadat de inhoudsanalyse is uitgevoerd, zal er een perspectiefanalyse worden gedaan. De perspectiefanalyse is gebaseerd op de theorie over perspectief en perspectiveren van Graumann (1992) en Ten Thije (2003; 2006) en moet in dit onderzoek vooral worden gezien als uitbreiding op de inhoudsanalyse.

Om te zien welk perspectief de Nederlandse vrouwen innemen in hun autobiografische bekeringsverhalen, wordt gekeken naar contrasten in de verhalen en de manier waarop de schrijfster zichzelf positioneert in het discourse over hun identiteit als moslima en/of als Nederlandse. Alle verhalen worden helemaal gelezen en vervolgens wordt bekeken hoe uit de tekst blijkt dat 1) de schrijver culturele kennis over de eigen groep standaardiseert, 2) de culturele kennis van de schrijver wordt geperspectiveerd ten opzichte van de 'ander' en 3) hoe de schrijver het eigen perspectief contrasteert tegenover het perspectief van de ander.

In alle teksten wordt gezocht naar tekstuele elementen die wijzen op generalisering, perspectivering en contrasten. Om generaliseringen te vinden in het corpus, wordt gezocht op woorden die duiden op *algemeenheden*. Tot perspectiveringen behoren tekstelementen die *verduidelijking* geven aan de lezer en tot de contrasten worden duidelijke *tegenstellingen* gerekend in te tekst. In tabel 4 zijn enkele voorbeelden te vinden van tekstelementen die tot bovenstaande categorieën behoren.

Tabel 4: Voorbeelden van tekstelementen die duiden op generalisering, perspectivering en contrast

Generalisering	''Ik merkte dat *de meeste* Islamitische gezinnen heel gelukkig zijn, dat ze elkaar helpen door dik en dun.''
Perspectivering	''Ik stopte Qadr Allaah *(het lot bepaald door Allaah)* met dansen.''
Contrast	''*Ze* denken dat ik vreemd ben in plaats van *zij*, dat ik anders ben en het idee dat ik de waarheid volg komt niet eens in *hen* op.''

4.2.4 Discourseanalyse

Om de eerste dimensie van het driedimensionale model van Fairclough (1992) analyseerbaar te maken, is er in dit onderzoek voor gekozen om de bekeringsverhalen te analyseren volgens drie discursieve analysevormen zoals gepresenteerd in de onderzoeken naar autobiografische interviews van Koven (1998; 2001; 2002; 2004; 2012). De discursieve vormen bieden de onderzoeker handvaten om de verhalen in dit onderzoek op tekstueel niveau te analyseren.

In ieder bekeringsverhaal wordt gezocht naar de manier van combineren van de *speaker roles*. Concreet wordt gezocht naar de manieren waarop de schrijfsters vanuit hun positie in het heden commentaar leveren op gebeurtenissen uit het verleden. Zoals in het theoretisch kader beschreven, kan dit door het gebruik van werkwoordsvormen in de tegenwoordige tijd wanneer geschreven wordt over een gebeurtenis uit het verleden in de verleden tijd. Daarnaast is *code switching* een manier om te laten zien vanuit welke positie de schrijfster schrijft. Alle vormen van *code switching* zijn geteld en is weer gekeken of er patronen te vinden zijn in de manier waarop dit gebeurt.

Vervolgens zal in kaart worden gebracht hoe naar andere personen en entiteiten wordt verwezen. Alle verwijzingen naar andere personen en entiteiten worden geselecteerd in de verhalen en vervolgens zullen clusters gemaakt worden om te bekijken of er patronen te vinden zijn in de wijze van verwijzen naar andere personen en entiteiten. Daarnaast zullen de bijvoeglijke bepalingen bij de verwijzingen worden geanalyseerd om te bekijken *hoe* er wordt geschreven over andere personen en entiteiten.

Om te weten hoe de bekeerlingen naar andere teksten en autoriteiten verwijzen, wordt per bekeringsverhaal naar de verwijzingen naar andere teksten of autoriteiten gezocht en wordt in kaart gebracht of de verwijzingen op een *directe* of *indirecte* manier worden gerealiseerd.

Omdat de discursieve vormen van Koven zijn ontwikkeld voor een corpus bestaande uit gesproken tekst en in dit onderzoek geschreven tekst wordt onderzocht, heeft de discourseanalyse in dit onderzoek een experimenteel karakter.

5 Resultaten

Ten eerste worden de algemene indruk van het corpus besproken. Daarna worden de resultaten van de kwalitatieve inhoudsanalyse gepresenteerd. Vervolgens wordt er op de resultaten van de perspectiefanalyse ingegaan en tot slot staan de resultaten van de discourseanalyse centraal.

5.1 Algemene indruk van het corpus

De 25 bekeringsverhalen beginnen bijna allemaal met een (algemene) begroeting. Dit gebeurt meestal met een vorm van 'Salaam aleikum' of 'Lieve broeders en zusters'. Het kortste bekeringsverhaal telde 171 woorden en het langste verhaal 3213 woorden. De meeste bekeerlingen ondertekenden hun verhaal met hun voornaam of bijnaam. In vijf bekeringsverhalen was de schrijfster onbekend. Er zijn zowel Nederlandse namen als Arabische namen bij. In één bekeringsverhaal schrijft de schrijfster expliciet over een naamsverandering. Voor haar bekering heette ze Denise, en na haar bekering Rafa. In de andere verhalen werd niet duidelijk of er een naamsverandering geweest.

5.2 Resultaten kwalitatieve inhoudsanalyse

Voortvloeiend uit de kwalitatieve inhoudsanalyse zijn er 10 categorieën gekomen. De categorieën zouden ook thema's genoemd kunnen worden en zijn dominant in de bekeringsverhalen die zijn geselecteerd voor dit onderzoek. In tabel 5 zijn de categorieën te zien die zijn gemaakt na het analyseren van de bekeringsverhalen. De categorieën worden uitgelegd met behulp van voorbeelden uit het corpus. Een voorbeeld wordt aangeduid met het nummer van het bekeringsverhaal. Op die manier is gemakkelijk te zien uit welk verhaal het desbetreffende voorbeeld komt.

Tabel 5: Categorieën uit de kwalitatieve inhoudsanalyse

Categorieën
Leven voor bekering
Religieuze achtergrond
Motieven bekering
Zoektocht geloof
Moment van bekering
Gedragsveranderingen
Moeilijkheden nieuwe situatie
Reactie omgeving
Identiteitsverandering
Reflectie keuze

De eerste categorie is ***Leven voor bekering***. Binnen deze categorie vertellen de bekeerlingen over hun leven voor de bekering. Dit deden zij bijvoorbeeld door te spreken over hun gevoelens voordat zij in aanraking kwamen met islam, zoals de bekeerlinge in bekeringsverhaal 1 (Bv1):

> Bv1: ''Ik heb me heel veel eenzaam gevoeld en genieten van het leven en het trots zijn op mij zelf was ver te zoeken.''

In 24 van de 25 bekeringsverhalen werd tevens gesproken over het gedrag voor de bekering. Het vertellen over gedrag werd ook binnen de categorie *Leven voor bekering* gerekend. De bekeerlinge in bekeringsverhaal 20 (Bv20) vertelt het volgende over haar gedrag voor de bekering:

> Bv20: ''Ik leidde het leven van de moderne westerse jonge vrouw: werken… studeren… en heel veel uitgaan.''

Soms beschreef een bekeerlinge een belangrijke gebeurtenis die voorafging aan de bekering en veel invloed had op de keuze om moslima te worden. In bekeringsverhaal 4 (Bv4) vertelt de bekeerlinge over haar ernstige ziekte en hoe dit ziekzijn haar heeft geleid naar de islam.

> Bv4: ‘’ De nacht dat ik vocht om in leven te blijven wist ik dat ik met mijn huidige levensstijl (die was toen niet Islamitisch) naar de hel zou gaan.’’

De tweede categorie die uit de inhoudsanalyse is gekomen, is ***Religieuze achtergrond***. Hoewel dit ook in verband staat met het leven voor de bekering, verdient dit thema een aparte categorie. In 17 verhalen werd namelijk gesproken over de geloofsovertuiging voor de bekering tot islam. In 11 gevallen hing de bekeerling een ander geloof aan dan islam, zoals het christendom of katholicisme. Vaak omdat zij dit van huis uit hadden meegekregen:

> Bv20: ‘’ Mijn ouders komen uit België en zijn rooms-katholiek. Zij waren van huis uit streng katholiek opgevoed, maar toen zij zelf een gezin gingen stichten, werden zij steeds minder praktiserend. Mijn broer en ik zijn wel naar een rooms-katholieke school geweest.’’

In 12 bekeringsverhalen gaf de bekeerlinge aan altijd al te hebben geloofd in een God of altijd al in meer of mindere mate interesse te hebben gehad in islam:

> Bv15: ‘’ Ik was altijd nieuwsgierig naar de Islam, in mijn klas zaten Moslima’s waar ik goed mee kon opschieten.’’

> Bv03: ‘’ Ik heb al 6,5 jaar een partner die moslim is, voordat ik hem leerde kennen was ik al regelmatig aan het lezen over de islam, waarom? Omdat de islam mij altijd geboeid heeft.’’

Van bovenstaande voorbeelden uit bekeringsverhaal 3 en 15 zijn verschillende varianten terug te vinden in het corpus.

Het derde thema dat dominant was in de bekeringsverhalen in het aangelegde corpus was ***Motieven bekering***. Hierbinnen vallen de redenen waarom de bekeerlinge interesse kreeg in islam of waarom zij zich aangetrokken voelde tot islam en uiteindelijk bekeerde. In 19 bekeringsverhalen vertellen de bekeerlingen dat zij in contact zijn gekomen met moslims. Dit wordt echter niet beschreven als een motief om te bekeren tot islam. In de bekeringsverhalen komt de bekeerlinge weliswaar in aanraking met islam door een islamitische vriend of moslimvrienden, maar dit vormt geen motief voor de uiteindelijke bekering. De beslissing om uiteindelijk moslima te worden komt in de meeste gevallen vanuit de bekeerling zelf. Een voorbeeld hiervan is te vinden in bekeringsverhaal 19:

> Bv19: ‘’ In deze periode kwam ik ook in contact met veel islamitische jongeren die mij veel over de Islam vertelde. Hierdoor ben ik me in de Islam gaan verdiepen en de Koran gaan lezen. Ik kwam er hierdoor achter dat de Islam een vreedzame godsdienst was en juist veel liefde geeft. Hierdoor was mijn interesse in de Islam gewekt en deze is eigenlijk nooit meer weg gegaan.’’

Naast de zogenaamde relationele en rationele motieven, is een spirituele openbaring twee keer de reden voor bekering. Zoals beschreven in bekeringsverhaal 4:

> Bv4: ‘’ Ik smeekte Hem of ik mocht blijven leven; en als ik mocht blijven leven zou ik gaan leven in Zijn naam. Zo gauw ik klaar was met bidden; zag ik een aantal engelen die mij vertelden dat ik het zou overleven. En zie hier; Alhamdoelilah ik ben er nog.’’

De vierde categorie die is gemaakt, is ***Zoektocht geloof***. Voordat bekeerlingen daadwerkelijk bekeren, spreken 16 van de 25 bekeerlingen over een zoektocht naar een geloof. Ze zitten met levensvragen, voelen dat er iets mist in hun leven of verdiepen zich ‘opeens’ in religies. In 5 gevallen wanneer er sprake is van een zoektocht, worden meerdere religies onderzocht. Zoals in onderstaand voorbeeld:

> Bv5: ‘’ Ik ben ook heel lang op zoek geweest naar een geloof en kennis opgedaan over verschillende geloven maar voelde mij hier nooit in thuis. Totdat ik bij de Islaam kwam.’’

Soms vertelt een bekeerling waarom wordt getwijfeld aan een ander geloof dan islam. Het verwerpen van de drie-eenheid in het christendom is meer dan eens beschreven door een bekeerling:

> Bv8: ‘’ Religies met meerdere goden vielen sowieso al af, omdat ik altijd het gevoel heb gehad dat er maar één God is. Toen bleef er niet veel meer over. Joods zijn was niets voor mij en het christendom kon ik niet accepteren, omdat ik niet geloof in Jezus als zoon van God.’’

Maar in veruit de meeste bekeringsverhalen begint de bekeerling de zoektocht bij islam. In 20 bekeringsverhalen wordt door de bekeerling in meer of mindere mate geschreven over de studie naar islam. De meeste bekeerlingen studeren uit boeken en van het internet. Sommigen leren ook uit lezingen bij de plaatselijke moskee.

> Bv9: ''Heel veel boeken heb ik gelezen over de Islam, de Koran, filmpjes op youtube ga zo maar door, maar toch durfde ik maar steeds geen besluit te nemen, ik was bang, bang voor de veranderingen die dan plaats zouden gaan vinden als ik mij zou gaan bekeren.''

De vijfde categorie die ik heb gevonden in de bekeringsverhalen heb ik ***Moment van bekering*** genoemd. Hierbinnen vallen de passages die betrekking hebben op het daadwerkelijk uitspreken van de islamitische geloofsgetuigenis (Shahada), het moment dat de bekeerling overtuigd is van islam en ook het moment waarop de bekeerling zeker weet dat ze moslima wil worden. In 17 verhalen beschrijven de bekeerlingen het moment van uitspreken van de Shahada. In onderstaand voorbeeld (Bv5) beschrijft de bekeerlinge hoe zij zich als herboren voelde na het uitspreken van de geloofsgetuigenis:

> Bv5: ''Om 7 uur was het zo ver, mijn hart klopte zo snel ik wist dat ik op het punt stond om de belangrijkste keuze in mijn leven te maken. Na een gesprek vooraf over de 5 zuilen van de islaam en de 6 zuilen van de imaan was het zo ver. Ik ging de shahada oplezen. Op het moment dat ik de shahada had opgelezen voelde ik mij als herboren, ik voelde mij een nieuw persoon ik voelde mij zo goed SubhanAllah!!''

Na het moment van bekeren verandert er voor bekeerlingen een hoop in hun leven. De zesde categorie heet dan ook ***Gedragsveranderingen***. De bekeerlingen zijn nu echt moslima en beschrijven te willen leven volgens de islamitische leer. Ze leren het gebed, veranderen hun eetgewoontes, drinken geen alcohol meer en gaan zich anders kleden. Zo ook de bekeerlingen in bekeringsverhaal 9, 13 en 22:

> Bv13: ''Mijn vriend heeft me leren bidden en ik ben begonnen om eerst het ochtendgebed te bidden. Ik was zo blij dat ik het kon, dat ik dat geweldige gevoel ook voelde. Na twee jaar heb ik voor het eerst meegedaan met de Ramadan.''

> Bv22: '' Ik ging niet meer uit, droeg wijde kleding, de relatie met mijn vriend ging uit, ik had nauwelijks meer contact met jongens etc. En zo, zo voelde ik me dus pas echt gelukkig!''

De bekeerlingen in de bekeringsverhalen schrijven in 15 gevallen over de ***Moeilijkheden van de nieuwe situatie***. Bekeerlingen vinden het soms moeilijk om hun nieuwe levensstijl te

verenigen met hun oude.

> Bv7: ''Nu ik door omstandigheden terug bij mijn vader woon, is het nog zwaarder, hij wil mij absoluut niet met hijab zien. Mijn vader eet varkensvlees. Gelukkig is er voor mij iets van rundvlees of kip, maar het is niet halal.''

Voor sommige bekeerlingen houdt dit in dat ze hun oude leven zoveel mogelijk proberen achter zich te laten:

> Bv17: ''Misschien vind je het zonde, dat ik zo'm ''mooi'' en ''vrij'' leven achter me heb gelaten. Dat ik mezelf beperkingen opleg. Maar ik verkies deze levensstijl boven mijn vorige.''

De meeste moeilijkheden staan echter in verband met de ***reactie van de omgeving*** op de bekering. Daarom heb ik hier een aparte categorie van gemaakt. Achttien bekeerlingen vertellen in hun bekeringsverhaal over hoe hun omgeving heeft gereageerd op de bekering. Veel van deze bekeerlingen vonden dit het moeilijkste gedeelte van het hele proces. Het is moeilijk voor ze om de familie in te lichten en soms geeft een bekeerling aan dat ze haar ouders niet wil teleurstellen.

> Bv12: ''Mijn ouders wisten nog van niets, hoe moest ik het ze vertellen? Hun dochter waar zij zo trots op waren geweest en waar zij zoveel voor hadden gedaan… Ik wilde hun niet teleurstellen.''

In enkele gevallen reageert de omgeving boos, omdat in de omgeving slecht wordt gedacht over islam. In 10 bekeringsverhalen vertelt de bekeerling dat het voor de omgeving eerst al dan niet moeilijk is geweest, maar dat het later toch werd geaccepteerd:

> Bv23: '' Ik heb goed contact met mijn ouders, ook al was mijn bekering in het begin een beetje moeilijk voor hen. Zij hebben mij echter altijd gesteund, en ze zijn zelfs meegegaan toen ik de *shahaadah* in de moskee heb afgelegd.''

In het verlengde van de categorie *Moeilijkheden nieuwe situatie* en *Reactie omgeving* ligt de categorie ***Identiteitsverandering***. Eén bekeerling schrijft haar naam na de bekering te hebben veranderd:

> Bv15: ‘’ Mijn naam is Rafa, voor mijn bekering heette ik Denise en ik ben sinds 2010 bekeerd.’’

Anderen beschrijven meer op welke manier hun persoonlijkheid is veranderd na de bekering:

> Bv1: ‘’Ik was opeens serieus geworden en gaf meer respect aan mensen dan ik ooit had gedaan.’’

In slechts 3 gevallen wordt er gesproken over een identiteitscrisis. De bekeerling in bekeringsverhaal 20 zegt hierover:

> Bv20: ‘’ Toch blijft het ook wel moeilijk en ervaar ik het als een test om als alleenstaande westerse vrouw te leven in de westerse wereld en toch altijd straight te blijven… Zwart/wit gezegd: altijd “alleen” zijn is niet gezellig, omgaan met niet-moslims is niet bevorderlijk voor je *imaan* (geloof), tenzij je bezig bent met *da’wah* (anderen uitnodigen tot de Islaam) en de meeste moslims hier leven volgens de Arabische cultuur, die ik heel mooi vind en ook begrijp, maar waar ik gezien mijn situatie niet goed tussen pas…’’

De laatste categorie die ik heb gemaakt na het analyseren van de bekeringsverhalen is ***Reflectie keuze***. In totaal blikken 19 bekeerlingen aan het einde van hun verhaal terug op de hele ‘weg naar islam’ en reflecteren zo op de keuze die zij hebben gemaakt.

5.3 Resultaten perspectiefanalyse

Tijdens het analyseren is er gezocht naar generaliseringen, perspectiveringen en contrasten in de bekeringsverhalen.

In 8 gevallen van generaliseren, refereren de bekeerlingen naar de islam als 'de waarheid'. De bekeerlingen zien de islam als de standaard:

> Bv21: ''De Islaam, **de waarheid**, is overal verkrijgbaar en te koop in de winkel en mensen met kennis zijn overal op aarde, en nog lopen er mensen als zombies rond.''

Ook wordt in 13 bekeringsverhalen verwezen naar moslims in het algemeen. In bekeringsverhaal 11 vertelt de bekeerling waarom (alle) moslims *altijd* 'insha Allah' *moeten* zeggen:

> Bv11: ''Toen zij overleden was besefte ik ineens heel goed dat niemand de garantie heeft om morgen te halen, hoe jong en gezond je ook bent. Dat is ook de reden dat **moslims altijd** insha Allah (als God het wil) moeten zeggen.''

Uit de perspectiefanalyse blijkt dat in bijna ieder bekeringsverhaal op dezelfde manier wordt geperspectiveerd. In 24 van de 25 bekeringsverhalen worden één of meerdere Arabische termen gebruikt. Vervolgens worden deze termen vaak uitgelegd in het Nederlands. Meestal door het gebruik van haakjes. Zoals ook in het volgende voorbeeld uit bekeringsverhaal 12:

> Bv12: '' Varkensvlees, niet-halal geslacht vlees, een hond die daar rondliep, overal foto's, zusjes die uitgaan, continue muziek, wijn op tafel, etc. Ook als ik bezig was met Islaam in het huis van mijn ouders, dan voelde ik de **Shaytaan (de duivel)** om me heen.''

De bekeerlinge heeft het over 'Shaytaan' en perspectiveert deze term door tussen haken uitleg te geven aan de lezer. Onder moslims zal deze term bekend zijn, maar voor niet-moslims is het een onbekende term. De bekeerlinge laat op die manier zien dat ze rekening houdt met 'de ander'. Ook in onderstaande voorbeelden zijn soortgelijke perspectiveringen te zien:

> Bv16: ''Allah opende **alhamdulillah (alle lof komt Allah toe)** mijn hart, en ik zei: Ja, ik wil moslim zijn.''

> Bv22: ''Bismillaah ar-Rah'maan ar-Rah'iem (in Naam van Allah, de Meest Barmhartige, de Meest Genadevolle)

Uit enkele passages blijkt dat bekeerlingen niet-moslims direct aanspreken. De bekeerlinge in bekeringsverhaal 17 richt zich als moslima tot niet-moslims. Hieruit blijkt het moslimperspectief van de bekeerlinge:

> Bv17: '' De Koran is niet een geheel van losse verhalen. Islam is niet een geloof dat zegt "hier is een boek, geloof er maar in". Ik vind bewijzen in de Koran. Wat er geschreven staat, kan niet verzonnen zijn. **Geloof je me niet? Dan raad ik je aan om onderzoek te doen**.''

Het grootste contrast dat is gevonden in het corpus is het contrast moslims/niet-moslims. De bekeerlingen horen nu tot de groep van moslims en hebben het in hun verhalen over niet-moslims, als ze spreken over iedereen die niet gelooft in islam. De bekeerlinge in bekeringsverhaal 21 refereert naar 'een niet-moslim' en stelt zichzelf daar door de toevoeging van 'mijn eigen overtuiging' tegenover:

> Bv21: ''Aan de ene kant ben ik blij dat ik me niet meer kan indenken hoe een **niet-moslim** denkt, want dat zegt iets over **mijn eigen overtuiging**.''

Soms wordt het contrast tussen moslims en niet-moslims op een andere wijze verwoord. In 3 verhalen heeft een bekeerlinge het over gelovigen/ongelovigen. Door het gebruik van de term 'ongelovige' en de toevoeging van 'Dat wil ik niet!' positioneert de bekeerlinge in bekeringsverhaal 5 zichzelf tegenover ongelovigen:

> Bv5: ''Wat nou als ik er morgen niet meer ben? En deze wereld verlaat als ongelovige? Dat wil ik niet!''

Door het expliciet benoemen van de westerse cultuur wordt ook het contrast tussen de westerse en islamitische cultuur beschreven. In het volgende voorbeeld plaatst de bekeerlinge zichzelf (ik) tegenover 'het avondleven waarbij jongens meisjes bekijken en als lustobjecten behandelen':

> Bv19: '' Ik heb me nooit prettig gevoeld in het avondleven waarbij jongens meisjes bekijken en als lustobjecten behandelen.''

Het laatste contrast dat is gevonden in het corpus is het contrast tussen oude leven en nieuwe leven. De bekeerlinge in bekeringsverhaal 17 heeft een ‘mooi en vrij leven’ achter zich gelaten. Daaropvolgend refereert ze met ‘deze levensstijl’ naar haar islamitische levensstijl:

> Bv17: ‘’Misschien vind je het zonde, dat ik zo’n ‘’mooi’’ en ‘’vrij’’ leven **achter me heb gelaten**. Dat ik mezelf beperkingen opleg. Maar ik verkies **deze levensstijl** boven **mijn vorige**.’’

De bekeerling in bekeringsverhaal 24 zet in de volgende passage ‘een volk waarvan ze jarenlang dacht deel uit te maken’ tegenover een ‘islamitische samenleving’:

> Bv24: ‘’De domheid, de slechtheid, de arrogantie en intolerantie van **een volk waarvan ik jarenlang deel dacht uit te maken**, waarvan ik de taal sprak, de gewoontes kende. Nu wil ik **niet meer bij hen** horen en snak ik naar **een islamitische samenleving**.’’

5.4 Resultaten discourseanalyse

Uit de analyse van de *speaker roles* blijkt dat de bekeerlingen in 24 van de 25 verhalen wisselen tussen hun rol als verteller, hoofdpersoon en *interlocutor*. In alle gevallen doen zij dit door commentaar te leveren op een gebeurtenis uit het verleden vanuit hun *speaker role* als *interlocutor*.

Een goed voorbeeld hiervan is te vinden in bekeringsverhaal 20. De bekeerling beschrijft een ervaring uit haar leven voor de bekering en blikt vervolgens in dezelfde zin terug vanuit het perspectief dat zij nu inneemt. Ze vertelt als verteller over haarzelf als hoofdpersoon over een gebeurtenis in het verleden: '*ik begreep* hier helemaal niks van'. Vervolgens reflecteert ze in de tegenwoordige tijd tussen haken: 'Inmiddels *begrijp* ik dit allemaal wel.' Door de wisseling van tijdsvormen, wordt duidelijk dat de bekeerlinge van positie wisselt in haar persoonlijke narratief.

> Bv20: '' Ik begreep hier helemaal niks van. Was ik dan zo'n slecht mens? Waarom gaven ze mij geen kans en waarom koos mijn vriendje voor zijn familie? [Inmiddels begrijp ik dit allemaal wel, *al-h'amdoelillaah* (alle lof is voor Allah).]''

In het volgende voorbeeld is te zien dat de bekeerlinge eveneens van *speaker role* positie wisselt in het narratief. De bekeerlinge in bekeringsverhaal 3 vertelt over haarzelf als hoofdpersoon, wanneer ze opeens wisselt naar de *interlocutor* rol door de toevoeging vanuit de positie uit het heden 'nu nog steeds trouwens!!':

> Bv3: ''Ik vond het altijd bijzonder hoe dat allemaal werkte en in elkaar zat, als ik dan weleens filmpjes keek van hoe de mensen aan het bidden waren was ik altijd zo verrast dat iedereen tegelijk handelingen uitvoerde, prachtig vond ik dat om te zien, nu nog steeds trouwens!!''

Tijdens het analyseren van de *speaker roles* is ook gekeken naar *code switching,* omdat dit iets zegt over de rol die de schrijfster aanneemt in haar persoonlijke narratief. In totaal zijn er 167 gevallen van *code switching* gevonden in de 25 bekeringsverhalen. Het grootste gedeelte hiervan betreft *code switching* tussen het Nederlands en het Arabisch. In 5 gevallen gebruikt een bekeerling Engelse termen naast het Nederlands. In alle 167 gevallen gaat het om *code switching* op woordniveau, waarbij in een lopende Nederlandse zin een woord in een andere taal wordt gebruikt. In enkele gevallen zijn hele zinnen in het Arabisch

geschreven alvorens wordt teruggeschakeld naar het Nederlands. In het onderstaande voorbeeld is te zien op welke manier *code switching* in de meeste gevallen vorm krijgt in het corpus:

> Bv5: ''Sinds een halfjaar geleden is zij bekeerd *Alhamdulilah*.''

Door het gebruik van een Arabische term aan het einde van een Nederlandse zin, wisselt de bekeerlinge van verteller naar *interlocutor*. Uit de toevoeging van een Arabische term blijkt de positie in het hier-en-nu en het islamitisch perspectief van de schrijfster.

In de bekeringsverhalen is tevens gekeken hoe de bekeerlingen verwijzen naar andere personen en entiteiten. In totaal werd er 548 keer verwezen naar andere personen en entiteiten. Hierbinnen heb ik uiteindelijk 5 clusters gemaakt. Het eerste cluster betreft de verwijzingen naar **entiteiten**. Er werd door de bekeerlingen 143 keer naar entiteiten verwezen. Het vaakste naar 'Allah' en 'God'.

Het tweede cluster heb ik **familie bekeerling** genoemd. In totaal werd 167 keer naar familie verwezen. Het vaakste werd verwezen naar 'mijn ouders', 'mijn moeder' en 'mijn vader'.

Binnen het derde cluster, **vrienden en kennissen van bekeerling**, vallen alle verwijzingen naar vrienden en kennissen. Er werd in totaal 81 keer verwezen naar vrienden en kennissen. Het vaakste werd verwezen naar 'Mijn vriend(je)' en 'Marokkaanse jongen(s)'.

Tot het vierde cluster, **moslims,** horen verwijzingen naar andere moslims. In het corpus wordt 99 keer verwezen naar andere moslims. Het vaakst gebeurt dit met de term 'moslim(s)'. Ook de verwijzing naar 'de Profeet' en 'Mohammed' zijn tot dit cluster gerekend.

Het vijfde cluster heet **Andere (groepen) personen**. In totaal werd 58 keer verwezen naar andere groepen personen of individuen. Het vaakst met de term 'meisje(s)' en 'niet-moslims'. Een compleet overzicht van de clusters met de verwijzingen en aantallen is te vinden in bijlage 2.

Nadat de verwijzingen waren ingedeeld in clusters, is gekeken naar de bijvoeglijke bepalingen die voorkwamen per cluster. In onderstaande vakken is per cluster te zien welke bijvoeglijke bepalingen voorkwamen.

Cluster 1: Entiteiten

de Verhevene (8) – de Alwijze (5) – de Almachtige (2) – de Meest Barmhartige (2)

Cluster 2: Familie bekeerling

Mijn (142) – katholiek (2) – christelijk (1) – ongelovig (1) – biologische (1) – huidige (2)

Cluster 3: Vrienden en kennissen

Mijn (28) – Marokkaanse (7) – toenmalige (7) – beste (3) – Afrikaanse (2) – Nederlandse (1) - zijn (1) – islamitische (3) – moslim (2) – Britse (1) – Palestijnse (1) – Duits (1) – oude (1) – gezellige (1) – nieuwe (2) – huidige (1) – christelijke (1) – bekeerd (1) – Turkse (1) – Bosnische (1)

Cluster 4: Moslims

Praktiserende (4) – Nederlandse (1) – islamitische (2) – onze (1) – niet-praktiserende (1)

Cluster 5: Andere (groepen) personen

Niet- (6) – niet-islamitische Nederlandse (1) – Amerikaanse (2) – gekke (1) – dronken (1) – Semitische (1) – Protestantse (1)

Binnen het cluster Entiteiten staan de bijvoeglijke bepalingen achter de verwijzingen naar entiteiten. De bijvoeglijke bepalingen omschrijven de entiteiten als hoger of beter dan het normale. Wanneer er wordt verwezen naar familie van de bekeerling worden het meeste bezittelijke voornaamwoorden gebruikt als bijvoeglijke bepalingen. Daarnaast wordt er binnen dit cluster 4 keer een religieuze bijvoeglijke bepaling gebruikt. Binnen cluster 3

worden er naast de bezittelijke voornaamwoorden bijvoeglijke bepalingen gebruikt die iets zeggen over de nationaliteit of religieuze achtergrond van de vrienden of kennissen. In het vierde cluster komen naar verhouding minder bijvoeglijke bepalingen voor. Er is een tegenstelling te zien tussen 'praktiserende' en 'niet-praktiserende'. Tevens wordt met de bijvoeglijke bepalingen 'Nederlandse' en 'islamitische' de nationale en religieuze achtergrond aangeduid. In cluster 5 komt de ontkennende term 'niet' het meeste voor. Veelal om de tegenstelling tussen moslims en niet-moslims aan te duiden. Daarnaast zijn weer een aantal nationale en religieuze bijvoeglijke bepalingen te zien. Van alle bijvoeglijke bepalingen zijn er slechts 2 die iets zeggen over de persoonlijkheid van de persoon of personen waarnaar verwezen wordt, namelijk: 'gezellige' en 'gekke'.

Tot slot blijkt uit de analyse van de *quotations* dat er alleen wordt verwezen naar de Koran als andere tekst. Wanneer wordt verwezen naar de Koran, wordt door de bekeerlingen 5 keer een direct citaat gegeven en 10 keer wordt op een indirecte manier naar de Koran verwezen. Bekeerlingen noemen in bijna alle gevallen de Koran 'Koran', 'Qoraan' of 'Qur'an'. Slechts in twee gevallen wordt een bijvoeglijke bepaling toegevoegd en hebben de bekeerlingen het over '*Edele* Koran' en '*goede* Qoraan'.

6 Discussie

In dit hoofdstuk worden de deelvragen uit dit onderzoek beantwoord. Daarnaast worden de resultaten geïnterpreteerd en verbonden met de besproken theorie uit hoofdstuk 2 en 3.

6.1 Thema's bekeringsverhalen

De eerste deelvraag in dit onderzoek luidde: *Welke thema's komen voor in de online bekeringsverhalen van Nederlandse bekeerlingen?* In het resultatenhoofdstuk worden 10 thema's besproken die zijn gevonden in het corpus.

Wat hierbinnen opvalt, is dat 12 bekeerlingen aangeven in meer of mindere mate altijd al te hebben geloofd in God, of altijd al interesse te hebben gehad in islam. Vervolgens wordt vaak uitgelegd waarom de bekeerling voor de islam heeft gekozen. In de bekeringsverhalen schrijven 19 bekeerlingen dat zij in contact zijn gekomen met moslims, maar beschrijven dit vervolgens niet als een motief voor de daadwerkelijke bekering. Bekeerlingen beschrijven in hun bekeringsverhalen op grote schaal over de zelfstudie naar islam en stellen dus dat zij vooral rationale motieven (Allievi, 2006) voor hun bekering hebben. Deze constatering komt overeen met de dominante route die Van Nieuwkerk (2006) heeft gevonden in haar onderzoek naar *online* bekeringsverhalen. Het gaat in de meeste gevallen inderdaad om een al religieus persoon die in contact komt met een moslim, hierdoor nieuwsgierig wordt naar de islam en zodoende op overtuigende en rationele manier tot de bekering komt (Van Nieuwkerk, 2006).

Een verklaring hiervoor kan gezocht worden in de theorie over zelfpresentatie van Goffman (1978). Hij stelt dat we ons altijd zo voordeling mogelijk willen presenteren. De bekeerlingen willen zich waarschijnlijk als 'goede moslima' presenteren die zich daadwerkelijk heeft verdiept in de islam. Het zou kunnen zijn dat de bekeerlingen zich zullen schamen als ze vertellen dat ze bekeerd zijn doordat zij, bijvoorbeeld, een islamitische partner hebben ontmoet.

Een andere verklaring voor het feit dat rationele motieven veel meer besproken worden dan relationele, kan de 'Erzählgemeinschaft' zijn (Hofmann, 1997). Hofmann (1997) stelt dat de bekeringsverhalen niet alleen op individueel niveau beschouwd moeten worden, maar ook op groepsniveau. Het zou kunnen zijn dat niemand een duidelijk relationeel motief

beschrijft, omdat anderen dit ook niet doen en ze componenten van anderen overnemen in hun eigen verhaal.

Roald (2006) en Bourque (2006) stellen in hun onderzoeken dat een bekeerling een aantal bekeringsfases doorloopt. De bekeerlingen in dit onderzoek lijken enkele bekeringsfases te beschrijven in hun verhalen. Ze beschrijven bijna allemaal een uitprobeerfase voor de daadwerkelijke bekering en het daadwerkelijke moment van bekeren komt in alle verhalen aan bod. Vervolgens schrijven zij vaak over de geluksgevoelens die zij voelen nadat ze bekeerd zijn. Dit wordt door Bourque (2006) ook wel de verliefdheidsfase genoemd. Geen enkele bekeerling beschrijft echter de fase van teleurstelling of rijpheid in hun verhaal. Gevoelens van teleurstelling die wel worden besproken, staan niet in verband met de islam als religie, maar met de reacties uit de omgeving. Bekeerlingen lijken meer moeite te hebben met het feit dat zij misschien de omgeving teleurstellen dan dat zij daadwerkelijk een identiteitscrisis ervaren. Een identiteitscrisis wordt slechts in drie gevallen beschreven.

Ik denk dan ook eerder dat het schrijven van een bekeringsverhaal hoort bij de fase van verliefdheid dan dat het schrijven van een bekeringsverhaal een fase op zichzelf is, zoals Stromberg (1993) dat stelt.

6.2 Zelfpresentatie bekeringsverhalen

De tweede deelvraag luidde: *Hoe presenteren Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot islam zichzelf in hun* online *bekeringsverhaal?* Het lijkt er sterk op dat de bekeerlingen in de bekeringsverhalen hun islamitische identiteit tot uiting willen brengen. In tegenstelling tot de theorie van McGinty (2006) die stelt dat bekeerlingen hun identiteit verschillend vormgeven, lijken de bekeerlingen in de bekeringsverhalen in dit onderzoek dit bijna allemaal op dezelfde manier te doen. Ze beschrijven bijna niet dat ze de oude en nieuwe levensstijl met elkaar proberen te verenigen. Slechts in drie verhalen lijkt de bekeerling zich in geen enkele groep thuis te voelen en te leven ‘tussen twee culturen’ (Bourque, 2006). In de meeste verhalen lijken de bekeerlingen zichzelf vooral te willen presenteren als moslima. Het lijkt er in sommige gevallen zelfs op dat de bekeerlingen in dit onderzoek hun oude leven achter zich hebben gelaten. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de analyse van de *speaker roles*. De bekeerlingen wisselen vaak tussen hun rol als verteller en *interlocutor*. Ze leveren commentaar op de gebeurtenissen uit het verleden en laten zo zien dat ze nu anders over

bepaalde dingen denken en dat ze zich niet helemaal meer herkennen in de persoon van vroeger. In enkele bekeringsverhalen wordt tevens aangehaald hoe de bekeerling zich niet meer kan verplaatsen in de westerse levensstijl.

Dit kan verklaard worden doordat de bekeerlingen in de omgeving van andere moslims de islamitische laag van hun identiteit tot uiting willen brengen. Het zou heel goed kunnen zijn dat de bekeerlingen in andere omgevingen, bijvoorbeeld in familiekringen, een andere laag van hun identiteit tot uiting brengen. Een bekering heeft altijd twee gezichten volgens Jansen (2004) en Van Nieuwkerk (2006). Dit is ook in lijn met de theorie over meervoudige identiteit (Goffman, 1978; Holliday et al., 2010). Identiteit is contextafhankelijk en in de context van de *online community* van Nederlandse moslims lijken de bekeerlingen bij de nieuwe groep te willen horen. De bekeerlingen in dit onderzoek vertellen hun verhaal in het licht van de nieuwe religie, zoals ook al gesteld werd door Van Nieuwkerk (2006).

Het is de vraag of de bekeerlingen zichzelf offline ook vooral presenteren als moslima. Het lijkt er sterk op dat de bekeerlingen zichzelf presenteren door middel van *expansive potential*, oftewel: ze presenteren zichzelf *online* als diegene die zij graag willen zijn (Miller & Slater, 2000). Dit valt echter niet met zekerheid te zeggen.

Alberts, Nakayama & Martin (2015) stellen dat mensen *online* verschillende soorten content over zichzelf openbaren. De standaard informatie wordt echter in veel mindere mate openbaar in de bekeringsverhalen. De bekeerlingen gaan veelal op in anonimiteit en kiezen er bijvoorbeeld voor slechts hun voornaam te delen. Wel wordt er gevoelige en potentieel stigmatiserende informatie gedeeld. Het zou kunnen zijn dat de theorie van Alberts et al. (2015) vooral van toepassing is op sociale netwerksites. De bekeringsverhalen lijken vooral de islamitische gedachtegoed te verspreiden en daarmee het doel van de websites waarop ze worden geplaatst te dienen: het informeren en misschien inspireren van moslims en bekeerlingen.

De verklaring voor het tot uiting brengen van de islamitische identiteit door de bekeerlingen kan daarmee ook gezocht worden in het driedimensionale model van Fairclough (1992). De bekeringsverhalen kunnen geplaatst worden in de sociale dimensie van de islamitische bevolkingsgroep in Nederland. Hierbinnen wordt de islamitische manier van leven aangemoedigd. De websites waarop de bekeringsverhalen worden verspreid en geconsumeerd vormen de zogenoemde discursieve praktijk. De websites staan voor de islamitische gedachtegoed en bepalen misschien welke verhalen wel en niet zullen worden

gepubliceerd. Daarnaast zullen de bekeerlingen weten dat ze zich bevinden in een omgeving waar de islamitische gedachtegoed voor 'waarheid' wordt aangezien. Dat Nederlandse bekeerlingen zichzelf in hun verhalen vooral willen presenteren als 'goede moslima' is op die manier eigenlijk logisch te noemen.

6.3 Perspectief in bekeringsverhalen

De derde deelvraag die centraal stond in dit onderzoek luidde: *Vanuit welk perspectief schrijven Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot islam in hun online bekeringsverhaal?* De bekeerlingen uit dit onderzoek nemen in hun bekeringsverhaal overwegend een islamitisch perspectief in.

Zoals in de theorie beschreven, bepaalt het perspectief van de schrijver de manier waarop de schrijver zaken interpreteert, hoe de schrijver zichzelf ziet en ook hoe de schrijver naar bepaalde herinneringen en gebeurtenissen uit het verleden kijkt (Ten Thije, 2006; Graumann, 1992). Uit de resultaten blijkt dat de bekeerlingen gebeurtenissen uit het verleden beschrijven in het licht van de nieuwe religie. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het gebruik van de vele Arabische termen in de verhalen. Hoewel de bekeerlingen van Nederlandse komaf zijn, kiezen zij er toch voor om Arabische terminologie en islamitische kreten toe te voegen in hun verhaal. Tevens wordt door de bekeerlingen vanuit hun huidige perspectief teruggeblikt op een gebeurtenis uit het verleden en voegen zij commentaren toe vanuit hun *speaker role* als *interlocutor* in het hier en nu. De bekeerlingen zien islam als 'de waarheid' en maken onderscheid tussen moslims/niet-moslims en gelovig/ongelovig. Een sterk contrast tussen het Westen en de islam werd in een enkele gevallen expliciet beschreven. Het lijkt erop dat de bekeerlingen in de bekeringsverhalen vanuit de ene groep naar de andere groep zijn gegaan.

In de bekeringsverhalen is een dominant religieus discourse aanwezig. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de vele verwijzingen naar Allah en God en uit de citaties van de Koran. Een gender discourse en nationaal of etnisch discourse zoals beschreven door Van Nieuwkerk (2006) werd in de bekeringsverhalen in dit onderzoek niet teruggevonden. Uit de analyse van de bijvoeglijke bepalingen komt naar voren dat er vaak religieuze en etnische bijvoeglijke bepalingen worden gebruikt bij het verwijzen naar andere personen. De bekeerlingen lijken iemands nationaliteit soms gelijk te stellen aan iemands religieuze

achtergrond. Het viel tevens op dat er weinig persoonlijkheidskenmerken worden toegeschreven wanneer de bekeerlingen verwijzen naar andere personen. De bekeerlingen lijken zo een bepaalde afstand te creëren tussen zichzelf en hun dierbaren. Hoewel geen enkele bekering hetzelfde is en zeer contextafhankelijk is (Van Nieuwkerk, 2006) lijken de bekeerlingen dus allemaal wel vanuit een islamitisch perspectief te schrijven.

7 Conclusie

In dit laatste hoofdstuk wordt de centrale vraagstelling beantwoord en worden de beperkingen van dit onderzoek besproken. Tot slot worden suggesties voor vervolgonderzoek gedaan.

7.1 Beantwoording hoofdvraag

Nu de deelvragen uit dit onderzoek in hoofdstuk 6 zijn beantwoord, kan de centrale vraagstelling ook worden beantwoord. De centrale vraag in dit onderzoek luidde:
Hoe schrijven Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot islam over hun identiteit in hun bekeringsverhaal op internet?

Uit de drie besproken deelvragen in het vorige hoofdstuk blijkt dat Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot islam vooral over hun islamitische identiteit schrijven in hun autobiografische bekeringsverhaal. Ze lijken zich over het algemeen te willen presenteren als 'goede moslima'. Ze geven bijna allemaal aan dat ze islam grondig bestudeerd hebben en veel bekeerlingen beschrijven de geluksgevoelens die zij voelen doordat ze bekeerd zijn. De moeilijkheden die zij ervaren lijken meer betrekking te hebben op de relaties met hun familie dan een daadwerkelijke identiteitscrisis.

De bekeerlingen uit dit onderzoek lijken hun verhaal te schrijven vanuit het licht van de nieuwe religie. Ze zijn van de ene groep in de andere groep gedraaid. Door te spreken over 'niet-moslims' en 'ongelovigen' plaatsen zij zichzelf in de groep van 'moslims' en 'gelovigen'. Tevens blijkt uit de wisselingen van *speaker roles* dat de bekeerlingen zich nu in een andere positie bevinden dan voor de bekering. Ze leveren vaak commentaar op gebeurtenissen uit het verleden vanuit hun positie in het heden. Daarnaast zijn er veel vormen van *code switching* gevonden in het corpus. De verhalen zijn geschreven in het Nederlands, maar erg vaak wordt er op woordniveau van taal gewisseld naar Arabisch.

De toevoeging van Arabische woorden, islamitische kreten en Korancitaten duiden op een dominant religieus discourse en wekken de indruk dat de bekeerlingen zich voornamelijk identificeren met moslims en niet zozeer (meer) met westerlingen.

7.2 Beperkingen

In dit onderzoek zijn *online* bekeringsverhalen van Nederlandse bekeerlingen onderzocht door zowel een inhoudsanalyse, een perspectiefanalyse en discourseanalyse uit te voeren. Ondanks het methodisch trianguleren, zitten er een aantal beperkingen in dit onderzoek.

Allereerst heeft dit onderzoek een betrekkelijk kleine omvang. Om te kunnen generaliseren zouden meer bekeringsverhalen moeten worden onderzocht. Daarbij komt dat in dit onderzoek is geprobeerd om de 25 verhalen te benaderen als één corpus. Hoewel de verhalen op elkaar lijken, kan het een beperking zijn om de bekeringsverhalen niet op individueel niveau te benaderen. Iedere bekeerling is immers een uniek persoon met een eigen verhaal.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de discursieve stappen zoals Michèle Koven die heeft gepresenteerd in haar onderzoeken naar autobiografische interviews met *bilinguals*. Hoewel in dit onderzoek ook autobiografische narratieven centraal stonden, lijkt de discursieve methode van Koven minder goed toepasbaar op geschreven teksten. Dit bleek al tijdens het onderzoeksproces, maar wegens de beperkte tijd die gegeven is om dit onderzoek uit te voeren, is niet gewisseld naar een meer geschikte methode.

Tot slot bestaat er de mogelijkheid dat de beheerders van de websites sommige verhalen hebben aangepast, zodat de islamitische boodschap beter tot uiting komt in de bekeringsverhalen van de Nederlandse bekeerlingen. Omdat dit zeer moeilijk te achterhalen is, is dit niet meegenomen in dit onderzoek.

7.3 Suggesties vervolgonderzoek

Het zou voor vervolgonderzoek interessant zijn om met een andere discourseanalytische methode te kijken naar eenzelfde soort corpus. Daarnaast zou de discourseanalytische methode zoals Koven die voorschrijft, kunnen worden losgelaten op een mondeling corpus van interviews met Nederlandse bekeerlingen. Op die manier komt de methode misschien beter tot zijn recht.

Tevens zou het zeer interessant zijn om een vergelijkend onderzoek te doen waarin zowel *online* bekeringsverhalen als semigestructureerde interviews met Nederlandse bekeerlingen worden onderzocht.

Tot slot zou een vervolgonderzoek zich kunnen richten op mannen die zich bekeren tot islam, om te zien of er een verschil zit in de manieren waarop mannen en vrouwen

vertellen over hun bekering tot islam.

Literatuurlijst

Alberts, J. K., Nakayama, T. K., & Martin, J. N. (2015). *Human communication in society*. Londen: Pearson.

Allievi, S. (2006). The shifting significance of the halal/haram frontier: narratives on the hijab and other issues. In: van Nieuwkerk, K. (ed.) *Women Embracing Islam: Gender and Conversion in the West.* Austin: University of Texas Press, 120-149.

Armstrong, A., & Hagel, J. (2000). The real value of online communities. *Knowledge and communities*, *74*(3), 85-95.

Beckford, J. A. (1978). Accounting for conversion. *British Journal of Sociology*, 249-262.

Berger, M. (2011). Islamisering van het Westen, of verwesterlijking van de islam. *Internationale Spectator*, *65*(10), 503-507.

Bourque, N. (2006). How Deborah became Aisha: the conversion process and the creation of female Muslim identity. In: van Nieuwkerk, K. (ed.) *Women Embracing Islam: Gender and Conversion in the West.* Austin: University of Texas Press, 233-249.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2016). *Helft Nederlanders is kerkelijk of religieus*. Geraadpleegd op 26-02-2017, van: https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/51/helft-nederlanders-is-kerkelijk-of-religieus.

De koran. (2014). Houten: Spectrum.

Dörnyei, Z. (2007). *Research methods in applied linguistics: Quantitative, qualitative, and mixed methodologies*. Oxford University Press.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.

Fairclough, N. (2013). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Londen: Routledge.

Fivush, R., & Buckner, J. P. (2003). Creating gender and identity through autobiographical narratives. *Autobiographical memory and the construction of a narrative self: Developmental and cultural perspectives*, 149-167.

Goffman, E. (1978). *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.

Graumann, C. F. (1992). Speaking and understanding from viewpoints: Studies in perspectivity. *Language, interaction and social cognition*, 237-255.

Harding, S. F. (1987). Convicted by the Holy Spirit: The rhetoric of fundamental Baptist conversion. *American Ethnologist*, *14*(1), 167-181.

Hofmann, G. (1997). Muslimin werden: Frauen in Deutschland konvertieren zum Islam. In: Van Nieuwkerk, K. (2006) *Women Embracing Islam: Gender and Conversion in the West.* Austin: University of Texas Press.

Holliday, A., Hyde, M. & Kullman, J. (2010). *Intercultural Communication: an advanced resource book for students.* London & New York: Routledge.

Jansen, W. (2004). Conversion, Marriage and Gender: Jordanians and the Christion Mission. In: Van Nieuwkerk, K. (2006) *Women Embracing Islam: Gender and Conversion in the West.* Austin: University of Texas Press.

Koven, M. (1998). Two Languages in the Self/The Self in Two Languages: French-Portuguese Bilinguals' Verbal Enactments and Experiences of Self in Narrative Discourse. *Ethos*, *26*(4), 410-455.

Koven, M. (2001). Comparing bilinguals' quoted performances of self and others in tellings of the same experience in two languages. *Language in society*, *30*(04), 513-558.

Koven, M. (2002). An analysis of speaker role inhabitance in narratives of personal experience. *Journal of Pragmatics*, *34*(2), 167-217.

Koven, M. (2004). Getting 'emotional'in two languages: Bilinguals' verbal performance of affect in narratives of personal experience. *Text-Interdisciplinary Journal 57ort he Study of Discourse*, *24*(4), 471-515.

Koven, M. (2012). Speaker roles in personal narratives. *Varieties of narrative analysis*, 152-176.

Luyendijk, J. (2001). *Een tipje van de sluier*: *Islam voor beginners.* Amsterdam: Podium.

McGinty, A.M. (2006). *Becoming Muslim: Western Women's Conversions to Islam*. New York: Palgrave Macmillian.

Maliepaard, M., & Gijsberts, M. (2012). *Moslim in Nederland 2012*. Den Haag: SCP.

Meinema, D. (2015). *Jaarlijks bekeren zo'n 500 autochtone Nederlandse vrouwen zich tot de islam*. Geraadpleegd op 26-02-2017, van: https://www.nrc.nl/nieuws/2015/06/10/jaarlijks-bekeren-zon-500-autochtone-nederlandse-1502495-a458366.

Miller, D., & Slater, D. (2000) *The internet: An Ethnographic Approach*. Oxford: Berg.

Richardson, J.E. (2007). *Analysing Newspapers, An Approach from Kritische discoursanalyse*. New York: Palgrave MacMillan.

Roald, A.F. (2006). The shaping of a Scandinavian "Islam": converts and gender equal opportunity. In: Van Nieuwkerk, K. (ed.) *Women Embracing Islam: Gender and Conversion in the West.* Austin: University of Texas Press, 48-70.

Shepard, W. (2009). *Introducing Islam*. Milton Park: Taylor & Francis Group.

Smith, S., & Watson, J. (2010). *Reading autobiography: A guide for interpreting life narratives*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Stromberg, P. G. (1993). *Language and self-transformation: A study of the Christian conversion narrative* (Vol. 5). Cambridge University Press.

Ten Thije, J.D. (2006). Notions of perspective and perspectivising in intercultural communication research. *Beyond Misunderstanding: Linguistic Analyses of Intercultural Communication*, *144*, 97.

O'reilly, T. (2007). What is Web 2.0: Design patterns and business models 58 or the next generation of software. *Communications & strategies*, (1), 17.

Oueslati, A. & Ploeger, J. (2004). *De vrouw in de islam*. Leiden: Uitgeverij Project Dien.

Van den Bogaert, D. H. (2016). *"Ik ben rustiger geworden". Een onderzoek naar Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot de Islam* (Master's thesis).

Van Dijk, T. A. (1991). *Racism and the Press: Critical Studies in Racism and Migration*. Londen: Routledge.

Van Nieuwkerk, K. (2006). *Women embracing Islam: gender and conversion in the West*. Austin: University of Texas press.

Whitehead, H. (1987). *Renunciation and Reformulation: A Study of Conversion in American Sect*. Ithaca: Cornell University Press.

Wohlrab-Sahr, M. (2006). Symbolizing Distance: Conversion to Islam in Germany and the United States. In: Van Nieuwkerk, K. (ed.) *Women Embracing Islam: Gender and Conversion in the West.* Austin: University of Texas Press, 71-94.